

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE
CUPRINZÂND BULETINUL SECȚIEI SOCIAL-ECONOMICĂ A „ASTREI”

Anul III
N-rul 24

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, D. Gusti, M. Popovici, I. Lupaș,
Onisifor Ghibu, M. Șerban, N. Ghiulea, V. C. Osvadă și Ion Clopoțel

Un exemplar
Lei 12

CLUJ, DUMINECĂ 13 Iunie 1926.

C U P R I N S U L :

INVĂȚĂMÂNT-EDUCAȚIE: Probleme școlare	— — — —	Ion Clopoțel
PROBLEME SOCIALE: Concepția istorică a lui Tolstoi	— — — —	Nicolae Tolu
Individul în raport cu istoria	— — — —	N. N. Matheescu
Femenismul nostru	— — — —	Constanța Hodoș
Concepția despre Stat a lui Nietzsche	— — — —	Otto Kein
ACTUALITĂȚI: Sculptorul R. Ladea	— — — —	A. Cotruș
Cercuri vicioase (Paradoxe)	— — — —	Gavril Todica
Ion Gorun	— — — —	H. Trandafir
CRONICA LITERARĂ: Gramatica românească a lui Eliade Rădulescu.	— — — —	Emanoil Bucuța
— Anuța	— — — —	I. Mehedințeanu
SATE, ORAȘE, REGIUNI: Blajul cultural-economic	— — — —	B. & B.
CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE: Expoziția de pictură P. Capidan.	— — — —	Dr. Aurel Voina
— Cărți, reviste, ziare (Lucrările Institutului de Speologie din Cluj. Tomul I. Nr. 1.; România Nouă)	— — — —	Dr. Traian Nichiciu
CRONICA MEDICO-SOCIALĂ: Preocupări de sănătatea publică. — Combaterea tuberculozei. — Pelagra în Basarabia. — Reglementarea prostituției	— — — —	
SĂPTĂMÂNA ECONOMICĂ-FINANCIARĂ: Favorizarea edificării. — Ajutorarea industriei în Ungaria. — Proteguirea agriculturii în Cehoslovacia	— — — —	
FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNALE: O campanie de luminare a populației basarabene. — Pentru Dicționarul Limbii Române. — Un început salutar. — Activitatea Fundației culturale „Principele Carol”. — Criza Parlamentarismului? — În ajutorul revoluției poloneze. — Revolta dela Ruși. — rile. — Cronică mărunță. — Bibliografie.	— — — —	

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, PIAȚA UNIREI NO. 8
CALEA VICTORIEI NO. 51
Abonamente: Pe un an 600 lei. — Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.

Blajul cultural și economic

Convorbire cu d. Ion F. Negruțiu directorul șc. normale. Ce ne spune d. Nicolae Pop profesor de economie la șc. normală și la academia teologică. Relațiile date de d. Vasile Suciu directorul tipografiei seminariale asupra industriei și comerțului din Blaj.

În continuarea anchetei noastre am căutat să mă interesez de aproape de toate problemele cari ar interesa Blajul atât de năpăstuit de toate guvernele țării dela unire și până azi.

Dacă problema economică este piedestalul pe care stă ridicat întregul edificiu social al unui stat, totuși, nu putem ignora problema culturală care a fost șecole de-a rândul viața Blajului. Mai sărac decât Iov din biblie, dar izvor de lumină, nu-mai așa micul oraș târnăvean a putut să reziste și să păstreze prin negura veacurilor o adevărată viață românească.

În dimineața unei zile de târg, când piața din fața catedralei era tixită de poporul satelor de prin prejur, venit să-și valoroze produsul ogoarelor, mă îndrept spre vechea școală normală a Blajului, spre a avea o convorbire cu bătrânul și înțeleptul dascăl d. Ion F. Negruțiu directorul școlii, pe care îl găseam în cancelaria directorială.

Cu un zâmbet blajin, bătrânul cărturar ascultă rostul venirii mele și bucuros începe să-mi vorbească mai întâiu de chestiunile culturale.

— ... După cum vezi, Blajul este orașul înzestrat cu cele mai vechi și renumite școli. De aici a pornit pleiada celor mai de seamă oameni ai poporului român, cari s'au răspândit și-au purtat pe toate meleagurile țării românești lumina căpătată aici între zidurile acestea bătrâne. Și azi, avem elevi la învățatură veniți de prin ținutul Bihorului, al Banatului, al Făgărașului și al Brașovului ba chiar și din vechiul regat. La noi aici, s'a învățat carte temeinic și cu tragere de inimă și deci nu ne miră faima școalelor blăjene. Dar, dacă pentru vremurile trecute, actualele ziduri au fost încăpătoare, azi ele au devenit insuficiente. Numărul mare al tineretului dornic de cultură, care năvălește pe drumul Blajului, a crescut așa de considerabil încât, deși s'au dublat clasele, totuș suntem nevoiți la începutul fiecărui an școlar să respingem un număr de școlari, ca neavând unde să-i adăpostim.

De exemplu localul școlii normale este absolut meincăpător E o necesitate imperioasă să se clădească pe un alt teren un local nou pentru școala normală, să se amplifice actualul internat al școlii normale, iar localul acesteia să treacă în posesia liceului de băieți. Unde mai punem că există o singură sală pentru ambele școli care servește de sală de gimnastică, de festivități și de oricare alte adunări. De nevoile mai mărunte cred zadarnic să-ți vorbesc, deoarece sunt destule.

La întrebarea mea dacă dela Unire până astăzi s'a făcut ceva în Blaj pe teren școlar, d-sa îmi spune:

— „S'a făcut o operă destul de frumoasă: Institutul „Recunoștința“ care este clădit pentru nevoile următoarelor școli: liceu, școala normală, școala comercială și școala profesională — toate pentru fete — precum și un cămin care să adăpostească 400 fete.

„Zidirea acestui frumos institut s'a făcut din fondul unei sume colectate dela toți foștii elevi ai școalelor din Blaj și cu ajutorul mitropolitului dr. V. Suciu.

„Cam acestea ar fi chestiunile de ordin cultural ce ți-le pot aduce, la cunoștință.

„În timpurile de față se debate chestiunea împroprietății cu locuri de casă a profesorilor. Țăranii s'au împroprietărit din moșiile mitropolitane. Locurile de casă ale orașenilor care au fost imbatiate care au trecut dela împroprietărire fără nici-o răscumpărare în posesia fiecăruia.

„O mare nevoie are Blajul: a alimentării cu apă. În ce privește iluminatul, a dat Dumnezeu să-l vedem înfăptuit. Abia în primăvara acestui an s'a aranjat definitiv instalarea uzinei electrice la moara fundației „Ladaj“ în Petrisat, depărtare 4 km. de Blaj. În oraș pentru întâia oară a funcționat în ziua de 15 Maiu a. c.“

În timpul convorbirii întră în cancelaria vre-o patru profesori între care și d. Nicolae Pop, profesor de economie la școala normală și la academia teologică.

Cu multă bunăvoință îmi este prezentat de d. Ion F. Negruțiu și profitând de acest prilej mă adresez și d-sale cerându-i oarecari relații în privința comerțului și a industriei blăjene.

„Blajul — ne spune d-sa — nu s'ar putea desvolta economiceste din cauza lipsei de teren în jurul orașului. Totul este expropriat și aparține satelor din jur. În ce privește industria, dealungul Târnavelor pe o porțiune de aproximativ 16 jugăre s'ar putea clădi foarte multe fabrici; avându-se la dispoziție destulă forță motrice, pe care o poate da cursul Târnavelor. De bună seamă în situația de azi a Blajului nu se poate aștepta mult. S'a cerut și în curând Blajul va fi capitală de județ. O prosperitate este de așteptat. Nevoile unei capitale de județ nu pot fi comparate cu ale unui orașel lăsat în părăsire cum este azi.

„În prezent pe piața Blajului în zilele de târg țăranii desfac multe din produsele lor. Un număr mare de vite și până la 2—3 vagoane de grâu în fiecare zi de târg. Aici au fost cele mai vestite târguri din Ardeal și oameni au venit din cele mai îndepărtate ținuturi.

Mulțumind amabilității ce mi-a arătat atât d. director I. F. Negruțiu cât și d. profesor Nicolae Pop, mă îndrept spre redacția ziarului „Unirea Poporului“, unde am să întâlnesc pe d. Vasile Suciu emi-

nentul director al tipografiei seminariale din Blaj, care cu o bunăvoință prietenească mă întâmpină și-mi povestește începutul vieții comerciale și industriale din Blaj.

— „La 1732 episcopia greco-catolică se mută dela Făgăraș pentru a fi mai în centrul Ardealului, la Blaj pe domeniile și în castelul Apaffy — azi reședința metropolitană. Pentru satisfacerea nevoilor locuitorilor localnici s'au adus din alte ținuturi meseriași și neguțători români cari s'au colonizat aici. Așa că la 1772—1773 aflăm la Blaj o mulțime de meseriași și neguțtori. Blajul în acel timp număra 70 de familii de orașeni, 33 familii de iobagi și 15 familii de zileri. La această populație se găseau următorii meseriași și neguțători numărați după profesioni: 2 tipografi, 2 compactori, 7 ciobotari, 2 croitori, 5 cojocari, 7 tâmplari, 3 zidari, 2 vopsitori de tort, 1 măsar, 1 ferar, 2 molarari, 1 rotar, 1 bucătar, 1 viticultor, 2 crășmari și 14 neguțtori. Toți erau în bună stare materială având case, pământ de cultură și vite. Treptat comerțul și meseriile s'au desvoltat, însă nu într-o măsură așa de mare, deoarece orașul progresă foarte încet. Cea mai veche și mai de seamă întreprindere care a stat în fruntea celorlalte și le-a fost un imbold, era tipografia episcopală, care pare a data cam de pe la 1700. Mulți călugări și maeștri tipografi veniți de peste munți, unde meșteșugul tipografiei era mai bine cunoscut, au lucrat în tipografia episcopală. La 1750 se tipărește prima carte în tipografia Blajului. Generații întregi de muncitori și-au avut ocupația în arta tiparului de aici. În curând o istorie a acestei tipografii va face lumină deplină în jurul acestei munci.

„Despre comerțul și industria de azi, ce-ți pot vorbi; comerțul atât cât ocupă piața Blajului de azi servește mai mult nevoile sătenilor destul de gospodari din jur. Pentru nevoile orașenilor se consumă foarte puțin, orașul fiind foarte mic. În ce privește industria nu se poate vorbi decât de o foarte mică industrie printre care s'ar număra următoarele fabrici: fabrica de furnituri necesare înormântărilor Emil Olteanu; fabrica de săpun Valeria Moldovan; fabrica de ape gazoase Martin Karácsony și Ștefan Kis; fabrica de spirit Iacob Mendl; fabrica de piele „Tárnava“. O industrie mai puternică ar reprezenta fabrica de cărămidă și țiglă „Vulcan“ finanțată de banca „Patria“.

„În 1923 această fabrică a mai înființat și o secție de ceramică. La aceste instituții industriale se mai poate adăoga și tipografia seminarială cu un personal de 16 oameni. Deasemenea și atelierile orfelinatului greco-catolic care cuprind cinci secții: tâmplărie, pantofărie, rotărie, fierărie și croitorie.

„Institute financiare Blajul n'are decât două, „Patria“ bancă de credit și comerț și „Casa de Economii S. A.“ institut de credit.

„Cam aceasta ar fi oglinda vieții comerciale și industriale. Desvoltarea acestei vieți depinde de desvoltarea orașului cât și de însănătoșirea vieții noastre financiare.“

Ion Mehedinteanu

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactorșef:
ION CLOPOTEL

REDACȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
CALEA VICTORIEI 51. TELEFON 308
PIAȚA UNIREI No. 8.
Cluj, Duminecă 13 Iunie 1926

Anul III

Nrul 24

NUMĂRUL: LEI 12

Probleme școlare

Cine nu găsește justificată năzuința unei țări de a-și da o lege modernă a învățământului și de a ridica dela un colț la altul al frontierelor mândre și confortabile edificii? Este o chestiune de civilizație să nu se ia niciodată dela ordinea zilei o asemenea preocupare. Numai cât la noi se fac prea multe excese de formă, e prea mult decor. Legile n'au ieșit din colaborația tuturor factorilor cari reprezintă națiunea, din cauza guvernelor de partid. Construcțiile școlare s'au impus de sus, fără a fi în tot locul o expresie a nevoilor reale. Preocuparea în sine este cu totul legitimă întru a-ți înzestra țara cu vestmânt legislativ avansat și cu clădiri școlare pompoase. O civilizație le reclamă ca o condiție prealabilă a ființării școlii. Când încheiem un an școlar nu putem neglija silințele de ameliorări în aceste două direcții. Sub școală însă nu înțelegem nici codificarea legală nici zidăria, ci duhul care întreține viața lăuntrică. Inzadar vom avea legi perfecte și statistici cu o câtime respectabilă de palate, dacă nu facem să trăiască în cuprinsul celor patru ziduri o profuziune de cunoștințe și îndemnuri culturale. Și sub acest raport problemele școlare constituie un complex bine determinat.

Întâiu de toate desigur că predomină situația profesorului. De simțul său de datorie atârnă sporul în materii. Stăruința și avântul său găsesc ecou în suflețele fragede și gata să primească orice cunoștință. Vor fi desigur voinți de oțel în lumea corpului didactic, cari se consacră cu dinadinsul problemelor de instrucție și educație. Vor fi atâția mucenici, cari își jertfesc întreaga lor putere de muncă și toată seva intelectuală a creierului lor pentru a putea obține maximum de rezultat. Își vor cunoaște bine elevii, vor ști cumpăni calitățile și slăbiciunile lor și-și vor concentra atenția pen-

tru a netezi umorul fiecăruia și a-l face capabil să asimileze o cantitate maximă de idei, își vor prepara în mod meticolos lecțiile după toate prescripțiile treptelor formale și programului analitic. Vor fi și de aceștia, cari nu se lasă încovoiați sub greutatea vieții nemiloase de astăzi. Dar să ne întrebăm în mod cinstit și fără ascunderi dacă majoritatea corpului didactic este în stare să presteze o asemenea muncă devotată în împrejurările actuale, când salarul profesorului cap de familie nu poate acoperi nici jumătate din exigențele traiului, iar pentru a câștiga cealaltă jumătate el se vede nevoit a îndeplini alte două-trei slujbe în afară de școală în diferite birouri comerciale. Este sau nu în interesul școlii să fie profesorul constrâns a recurge la o activitate laterală, absorbantă, care-l costă oboseli fizice și nervi? O politică financiară care nu cruță pe profesor de aceste oboseli, nu poate decât să greșiască. Pentru școală nu se pot face economii disperate, căci totul merge pe socoteala cvantumului cultural al patriei. Este apoi cealaltă considerație cu caracter strict profesional: are profesorul stimulul permanent pentru a face lecții-model? Cine i-l dă? Teroarea inspectorilor? Dar noi vorbim despre pasiunea profesională, despre apostolatul catedrei. Unde este marea publicație pedagogică a țării, care să intre cel puțin săptămânal în școala de orice grad ar fi ea, cu probleme pedagogice, cu lecții practice, cu teorii științifice, cu articole primite dela profesori luminați din toate colțurile țării, cu ecouri de nemulțumiri și revendicări, cu publicațiuni școlare, ordine, proiecte? Marele corp al inspectorilor ar putea foarte bine să realizeze așteptata revistă, ori să se dea o asemenea însărcinare câtorva profesori dăruiți cu talentul scrisului pentru fiecare categorie de școală: ce ușor s'ar putea

face cinci detașări pentru redactarea publicației care ar fi menită să stimuleze activitatea învățământului cea puțin într'o măsură egală cu ministerul însuși, — nu mai vorbim că mijloacele materiale ar fi infim de mici căci înșile școlile ar susține bucurios în mod voluntar cheltuielile.

După profesor, în centrul interesului nostru este elevul. El este foarte felurit ca suflet: băiat de plugar, de funcționar, de muncitor, de comerciant el vine în școală cu o natură aparte, cu o fizionomie sufletească ce i-au imprimat-o mediul familial și condiția materială. El trebuie observat, înțeles, îndreptat, sfătuit, cultivat cu stăruință, pentru a-l scoate din neajutorări, stângăcii, neatenții cari toate își au explicația lor cauzală. Internatele, ajutoarele de bursă, ascuțirea atenției la studii, — toate aceste sunt probleme ce trebuiesc continuu puse și lămurite cu iubire părintească. Inspecțiile ce se fac la școli sunt sumare și se limitează la profesor; ele nu trec niciodată la elev. Inspector, profesor și părinte au obligația morală de a pătrunde în micul suflet cu bunăvoință și tratament uman. Numai niște anchete sistematice pe cari și le-ar impune fiecare școală, în afară de autoritatea centrală, pentru investigația psihologică și materială a elevilor, cu regularitate an de an, ar putea intensifica învățământul la gradul dorit.

Și în același complex de probleme s'ar cuveni să se analizeze activitatea extra-școlară a corpului didactic. Profesorul este cel mai indicat factor cultural să ducă în societate curente de viață intelectuală ale timpului. El își ia această sarcină desigur cu tot avântul sufletului său, dacă nu este persecutat și înfrânt de asprimea vieții. Poatecă această asprime îl face ca adesea el să părăsească catedra și să dea buzna în politică, și atunci adio

școală. Timp de două luni cât au durat ultimele alegeri, școala din toată țara și de toate gradele până la universitate a fost văduvită de cadre: cu ce umplem asemenea lacune?

Este deci prea de înțeles că nu este ușor lucru a constitui un bilanț școlar. A strânge datele necesare, în sensul examinării de mai sus a problemelor, este o muncă anevoioasă de timp. În loc însă de a risca afirmații pozitive, credem că mai mult rezultat vom avea, dacă profesorul, părintele elevului și forurile superioare administrative își vor întreba conștiința dacă și-au îndeplinit ori nu sarcinile, își vor impune revizuirile dictate de o autocritică serioasă și se vor hotărî în mod ferm ca la anul să umple golurile.

Ion Clopoțel

Cronică mărunță

— Comisia pentru decernarea premiilor naționale de proză și poezie, compusă din dd. Octavian Goga, M. Sadoveanu, I. Al. Brătescu-Voinești, M. Codreanu și G. Bogdan-Duică, foști premiați, dd. Ștefan Ciobanu din partea Academiei Române și L. Rebreanu din partea S. S. R., fiind prezidată de dl Vasile Goldiș, Ministru de Culte și Arte, a hotărât acordarea premiului de proză dlui Ion Gorun, venerabilului scriitor ardelen, colaboratorul nostru, distins stilist cu o deosebită vervă satirică; iar cel de poezie moldoveanului G. Topârceanu, unul dintre cei mai rafinați umoriști ai literaturii noastre.

— Dl Ștefan Bezdechi, distinsul nostru colaborator, a fost numit titular al catedrei de limba și literatura greacă dela Universitatea noastră.

— În cercurile blăjene se vorbește de o subvenție de 25 milioane lei pe care Sfântul Scaun ar acorda-o pentru ajutoarea institutelor de educație de acolo.

— A decedat în Capitală profesorul dela Facultatea Teologică Dragomir Demetrescu, distins de Patriarhia din Constantinopol cu titlul de mare nomofilax al ortodoxiei, unul dintre cei mai distinși teologi ai bisericii ortodoxe.

— Recenta conferință internațională a Muncii întrunită la Geneva a discutat chestiunea inspecțiunii emigranților pe bord și cea a aplicării convențiilor conferinței. România a fost reprezentată prin d. ministru Commen și, ca supleant, d. Ciuntu.

— Colaboratorul nostru d. Ion Băilă a intrat în redacția ziarului „România Nouă” de sub direcția dlui Onisifor Ghibu din Chișinău.

— „Adevărul literar și artistic” marea revistă literară și socială din București reproduce însemnarea „Valul de brutalitate” de Horia Trandafir, caracterizându-o ca fiind de „un rar avânt și frumusețe”.

Concepția istorică a lui Tolstoi

Dramaturgul ca și romancierul — e vorba de un Shakespeare, Racine Balzac, Tolstoi — e un istoric, cu o anumită metodă istorică, în sensul, că expune o acțiune, fapte, evenimente reale sau fictive, într'o ordine anumită prezintă persoane istorice sau imaginare dintr'un mediu, cu anumite obiceiuri, c'un anumit spirit public, dintr'un anumit timp; e un istoric chiar cu o concepție filosofică a istoriei, prin faptul că are o concepție proprie despre înlănțuirea faptelor omenesci, despre legătura de cauză și efect a problemelor istorice.

Puțini romancieri au dat dovadă că cunosc această metodă, că au această concepție filosofică a istoriei, ca Tolstoi, îndeosebi în romanul său: „Război și pace”. Un cunoscător al istoriei și literaturii rusești de Vogue scria: „Streinul care n'a cetit pe Tolstoi se laudă când spune, că cunoaște Rusia din veacul al XIX-lea; iar acela care ar voi să scrie istoria acestei țări înzadar va răscoli toate arhivele nu va face decât o operă moartă, dacă nu va consulta acest raportoriu inepuisabil al vieții naționale rusești.”

Fondul istoric al acestui roman — singurul care ne interesează și pe care îl vom analiza în studiul de față — e epoca dela 1804—1812. Nu cred să fie vr'un mare istoric francez sau rus, care să nu admire această operă formidabilă, nu numai ca valoare artistică, dar în o anumită măsură, chiar ca valoare istorică. Eroul adevărat al acestui roman sunt: masele mari rusești în luptă contra ideilor cuceritoare ale Occidentului înarmat, reprezentat prin Franța napoleoniană; sau cum spunea de Vogue: „Toată Rusia modernă”¹⁾ Totul se mișcă în această operă de artă într'un ritm impunător: curtea imperială, regimul rus, mușci, boierii, stepele, armata, viața politică sau întrebunțând expresia lui A. Sorel: „Insuși sufletul rusesc în toate crizele sale intime sau sociale, în toate încercările de natură colectivă sau individuală.”²⁾

N'am îndăzni totuși să recomandăm romanul lui Tolstoi aceluia cari se ocupă de epopeea europeană, de ciocnirea de idei și arme a Occidentului napoleonian și Orientului rus dela începutul veacului trecut, cum am reco-

¹⁾ V-te E. M. Vogue: Le roman russe Paris 1897. p. 294.

²⁾ Ibidem p. 293

³⁾ A. Sorel: Lectures historiques. Paris 1894. p. 268

manda românele istorice ale lui Dickens, Sienkiewitz, Merejkowski, Anatole France, pentru epocile cari formează fondul istoric al acțiunii lor. Dacă în acest roman redarea spiritului rus e desăvârșită, față de explicarea evenimentelor, de concepția istorică a autorului avem rezerve. Nu fiindcă n'ar fi cunoscut bine această epocă, n'ar fi utilizat pe istoricii specialiști, ca pe-un Thiers³⁾; e prea mare artist însă, prea imaginativ, prea preocupat de misterele existenței, de problemele metafizice, de chestiunile politice și sociale, concepția sa filosofică asupra istoriei e prea pronunțată, ca să se poate mărgini la expunerea fidelă, critică a faptelor istorice, să nu devină — vorbind istoricește — tezist.

Dar care e concepția lui Tolstoi asupra istoriei așa cum se desprinde din „Război și Pace”? Războiul din 1812, care va rămâne o adevărată glorie pentru toți Rușii și-o durere vecinică pentru toți Francezii, îi oferă scriitorului rus prilejul și materialul bogat de-aș putea expune vederile sale asupra istoriei. Se pare că Tolstoi vorbește prin gura eroului său: Prințul Andrei Bolkonsky. Tolstoi neagă rolul oamenilor mari în istorie. Ei nu exercită nici o influință asupra evenimentelor. Sunt numai eticheta istoriei. Imprumută numele evenimentelor pe nedrept, căci n'au nici un fel de legătură cu aceste evenimente. Rușii de-altfel nu recunosc oameni mari. Nici Petru cel Mare, nici Ecaterina a II-a, nici Alexandru I, n'au avut vr'o înrăurire asupra istoriei rusești. Și dacă Rusia n'are eroi, Europa cu atât mai puțin, căci Tolstoi — cu tot umanitarismul său mistic — rămâne mai presus de toate rus. Șefii de stat sunt sărmame păpuși încoronate și împodobite. Ura lui Tolstoi se îndreaptă îndeosebi contra diplomaților, personajii ridicole, fără inițiativă, fără vr'o înrăurire asupra mersului istoriei. Ei cred că produc și conduc evenimentele, în realitate ei sunt bieți fulgi aruncați în oceanul înfuriat al faptelor istorice. Disprețu este istoricii fetișiști, cari atribuie acestor păpuși vr'o importanță și-i aseamănă cu acei călători naivi, cari în timpul furtunii cred, că icoana făcătoare de minuni face să avanseze corabia, nu puterea vântului și-a valurilor. Generalii n'au nici un rol în cursul luptelor. Luptele imperiale: Hollabrünn, Friedland, Austerlitz, Bo-

³⁾ Thiers A.: Histoire du Consulat et de l'Empire. Paris 1845—62 20 vol.

rodino, Moscova, n'au eroi. Generalii comandanți începând cu Napoleon și Alexandru I, continuând cu Murat, Davout, Ney până la Bagration, în descrierea acestor lupte sunt factori aproape inexistenți, figuri triste. Alegera terenului, dispoziția trupelor, inspirația genială, însuflețirea mulțimii prin exemplul șefului? Invenții de istorici fetiști. Generalul nu vede decât praf și fum, ordinele lui pleacă și ajung târziu, planul lui se schimbă din moment în moment, terenul nu-l alege, ci i-l impun împrejurările; el poate însufleți prin eroismul său un pumn de soldați din imediata-i apropiere, masa mare rămână fără ordine, fără comandă. Pretutindeni e confuzie, haos, vântul rece al fatalității tragice, care singur suflă victoria sau dezastrul. În nici o luptă descrisă de Tolstoi nu vedem realizându-se voința personală a generalului șef. Rostopchine n'a avut nici un rol în incendiarea Moscovei. Primarul vechei capitale rusești se credea autorul incendiului, în realitate era o păpușă macabră pe-un teatru trist, sinistru. Retragerea armatei rusești în adâncul Rusiei nu e opera lui Alexandru I, care — după studiile unui Thiers, A. Sorel, Vandal, Bourgeois, Tatistcheff, Driault, Walisewski — ar fi adoptat tactica următoare față de Napoleon: nici o luptă, retragerea armatei în adâncul Rusiei, cât mai departe, evacuând populația, lăsând golul și pustiu în urmă, iar grija apărării lăsând-o în sama timpului, stepelor și-a climatului. Retragerea memorabilă, salvarea Rusiei, e o consecință a „mersului inevitabil al evenimentelor.“ Pentru conducătorii politici și militari ruși e crud, iar pentru Napoleon n'are decât ură și dispreț. Diatribele lui Mallet du Pan, M-me de Staël sau Chateaubriand, sentința aspră a lui Taine asupra lui Napoleon, rămân mult inferioare ca asprime față de caracterizările lui Tolstoi asupra împăratului francez, care n'ar fi fost dela un capăt al carierei sale până la altul, decât o nulitate inconștientă, om fără principii, fără tradiție, ridicat prin concursul unor împrejurări extrem de favorabile. Napoleon n'ar fi avut nici talent militar, mai puțin politic. Prin urmare concepția lui Tolstoi asupra istoriei e: un criticism exagerat, negativismul destructiv, nihilismul mistic.

Totuși are și Tolstoi admirație pentru cineva, recunoaște și el un erou: masa mare și mută a soldaților, dorința lor colectivă de-a învinge, fondul popular vecinic mișcător, vecinic în echilibru nestabil, formidabil, impunător, furtunos; mulțimea vie, cuprinsă de-un elan neprevăzut, singura voință

singurul geniu care decide de soarta războaielor și-a imperiilor, și are o milă indescriptibilă pentru suferințele suportate în tăcere ale celor mulți; o ură neîmpăcată contra războaielor, cari după el sunt măceluri în lege, furturi, crime acte monstruoase. Și fiindcă iubește poporul și spiritul rus, generalul care reprezintă mai fidel acest popor, acest spirit devine eroul de predilecție al lui Tolstoi — singurul pe care-l recunoaște.

E vorba de Kutusof. Știm ce parte a luat în luptele dintre Napoleon și Turci. Numele lui e legat chiar și de istoria țărilor românești. Dar nici un istoric nu ne-a dat un tablou așa de exact despre el, ca Tolstoi, lată cum ni-l prezintă: Nas de vultur, un singur ochiu, aproape totdeauna vag, având expresie vecinic obosită, mișcări groaie și încete de om epuizat și somnolent, dormind în consiliile de războiu, unde ceilalți generali s'agitau nervos, cetind romanele Doamnei de Genlis înaintea luptelor; necunoscând decât două mijloace: timpul și răbdarea; vecinic nedecis să înceapă o luptă, neconsultându-și niciodată planurile de războiu, dar observând cu multă atenție „mersul inevitabil al faptelor“; înțelegând că faptele sunt mai puternice decât el, abandonându-se deci fatalității; făcând abstracție de propria-i persoană, confundându-se cu poporul, cu armata sa, întruchiparea patriotismului inconștient și profund. Lasă să înceapă o luptă, dar nu o provoacă și-n luptă permite fiecăruia să acționeze cât mai bine. În cursul retragerii de tristă amintire a armatelor franceze înțelege, că atacându-le, le forțează să se concentreze; prin urmare îi lasă pe Francezii pradă pasiunilor, devastărilor, desordinei, frigului și imenselor câmpii de zăpadă. Toată arta lui militară se mărginește: a consacra faptele împlinite, a nu împiedeca mersul fatal al evenimentelor și-a nu permite puțin prevăzătorilor de-a compromite inevitabilul. Când i se anunță vestea, că Napoleon a părăsit Moscova, eveniment prevăzut și așteptat de el, totuși nesigur, se întoarce spre icoana de pe perete și exclamă: „Dumnezeule, Creatorul nostru, mi-ai ascultat rugăciunea. Rusia e salvată!“ Și începu să plângă.

Tabloul lui Kutusof e tabloul poporului rus de ieri și de totdeauna. Cât de ușor e istoricului să înțeleagă după această magistrală caracterizare a lui Tolstoi secretul desnodământului duelului franco-rus dela începutul veacului al XIX-lea! Pentru cunoașterea sufletului rusesesc de atunci și de totdeauna, a mecanicii curții imperiale, intrigilor clasei înalte, vieții simple

dela țară, îndrăznim să punem pe lista studiilor istorice și romanul lui Tolstoi. Curente de idei, liberalismul, misticismul din timpul lui Alexandru I, nebunia sumbră ce cuprinde spiritele, în cursul incendiului Moscovei, nu știu dacă au mai fost expuse în vr'o carte cu atâta măiestrie.

Dar să rămânem la concepția istorică a lui Tolstoi. Am numit-o nihilism mistic. Nu crede nici în soarta antică, nici în providența divină medievală, nici în determinismul materialismului istoric, sau în puterea legii de aramă a forțelor economice, în comunismul marxist, mai puțin în „incidentul întâmplător“, comod, drag majorității scriitorilor mediocri, cari ar fi cauzele determinante ale revoluțiilor, războaielor, transformărilor politice și sociale. După Tolstoi necunoscutul, misterul, un fatalism tragic, mersul inevitabil și impenetrabil al evenimentelor, plănază melancolic asupra omeniilor. O infinitate de componente, de factori converg și stabilesc marea rezultantă a concepției cauzelor, adică istoria însăși, unde factorii se ciocnesc, se balansează, se conțin, ca valurile, ca fluxul și refluxul. Ce rol ar putea avea biata voință omenească în vârtejul acestei sume de forțe, formidabile, măiestroase? Nici unul. Prim urmare, oamenii mari sunt: o legendă. Înaintea lui Tolstoi, teoreticianul regimului monarhic constituțional, gânditorul politic-social Montesquieu a afirmat într'una din operele sale⁵⁾, că oamenii așa zisi mari sunt rezultatul evoluției istorice, activitatea lor e influențată de circumstanțele istorice, de mediul ambiant, ei sunt deci instrumentele istoriei. Dar n'a afirmat, că personalitățile chemate la cârma statului n'ar influența la timpul lor istoria, ca un Caesar n'ar fi marcat cu pecetea personalității sale istoria Romei. În lumina acestui principiu și-au ascris operele lor istorice un Herder, un Bukle, un Taine. Tolstoi a împins la ultima lui consecință acest principiu. Dacă teza lui Montesquieu o considerăm ca admisibilă, față de nihilismul mistic al lui Tolstoi avem mari rezerve. Cunoaștem din studiile lui Alexinski, de Vogue, Miljukow, Tichomirow, Masaryk, aplicarea autorilor ruși de-a da o soluționare nihilistă enigmelor vieții și problemelor controversate în istorie. Tolstoi exagerează acest nihilism. Nu puteam admite cu el că Rușii n'au cultul oamenilor mari. Cunoaștem atâți scriitori și istorici ruși, cari stimează în Petru cel Mare, pe cel dintâi organizator — în înțeles

⁵⁾ Montesquieu: *Considérations sur les causes de la grandeur et de la décadence des Romains*. Paris 1734.

Individul în raport cu istoria

occidental — al Rusiei, pe omul de talent, care a desemnat calea expansiunii politicii rusești. Au admirație pentru Ecaterina a II-a, prietena filosofilor, diplomata suplă, care a lansat principiul machiavelic în politica externă rusească: „Cine nu câștigă nimic, pierde“, cuvinte, cari s'au transformat în dogmă politică sub urmașii ei, de cari s'a folosit cu multă abilitate Alexandru I, în duelul său cu Napoleon și grație cărora noi am pierdut Basarabia. Credem mai departe cu istoricii, că Napoleon a fost un mare general și-un diplomat mediocru, iar Alexandru I un mare diplomat și-un general mediocru. Credem contrar celor afirmate de scriitorul rus, că diplomați ca Richelieu, Talleyrand, Bismarck, au înfrâure asupra mersului istoriei.

Am scris acest studiu, fiindcă — după cum vom vedea într'un articol viitor — romanul lui Tolstoi are o importanță chiar pentru istoria noastră. Fiindcă s'au împlinit nu de mult cincisprezece ani dela moartea apostolului dela Iasnaia-Poliana. Fiindcă Europa întregă l-a sărbătorit. Noi, vecinii poporului rus, avem un interes deosebit să cunoaștem acest popor în toate manifestările lui sufletești. Fiindcă în criza morală de azi, intelectualul poate găsi un sprijin în opera aceluia, care a analizat cu atâta măiestrie adâncimile sufletului omenesc.

Paris 1926.

Nicolae Tolu

Intelectuali ai Ardealului,

Aduceți-vă aminte că în acest colț de românism dragostea de limbă a fost totdeauna vie și rodnică.

Mândria aceasta a trecutului vostru trebuie să vă îndemne și astăzi să ajutați cu banul săvârșirea operei în care limba își adună toate tainele trecutului și tot parfumul de astăzi.

Dicționarul „Limbii Române“, — care aici în inima Ardealului se plămădește —, nu trebuie să lipsească din biblioteca nici unuia dintre voi. Pe poarta lui vom intra în marele templu al limbii românești, înaintea cărei împrejurări vitrege ne-au oprit atâta vreme.

Plătind 1500 lei pentru cele 15 fascicole apărute până acum ați asigurat apariția celorlalte cari de mult așteaptă lumina tiparului.

Plătind cinci lei v'ați înscris în asociația „Prieteni Dicționarului“ și ați contribuit astfel la desfacerea cât mai largă și mai grabnică a fascicolelor apărute.

„Societatea de Maine“ este filiala ardeleană a „Prieteni Dicționarului“. La redacția ei se pot face înscrierile printre membrii asociației și tot de acolo vă puteți comanda și cele 15 fascicole.

Problema influenței individualității asupra evenimentelor sociale e o problemă controversată în domeniul, destul de controversat de altminteri, al sociologiei.

Dacă se admite influența determinantă, a subiectivității asupra socialului, atunci, neapărat, se ia ca explicațiune sociologică a faptelor istorice — idealismul social. Dacă însă se conchide la o influență contributivă (și determinantă), atunci avem de a face cu o explicațiune a materialismului istoric. Intre aceste două explicațiuni extreme, găsim școala evoluționistă, care, fără să îmbrățișeze materialismul istoric, nu admite totuși rol „covârșitor“ genului în mersul evenimentelor istorice. Carlyle și Nietzsche sunt filozofii idealismului istoric. După ei, „istoria este creațiunea oamenilor mari“. Nu există un determinism social. Nu există o legătură de cauzalitate. Pe domeniul istoric, prelungire a domeniului moral, stăpânește doar nestăpânitul liber-arbitru. Evenimentele nu sunt creiaitoare de oameni mari, ci sunt creiațiuni ale acestora.

„Așa cum o înțeleg eu — spune Carlyle într'o conferință, Istoria Universală, istoria a ceea ce omul a săvârșit pe lume, este — în fond — istoria oamenilor mari, cari au muncit aci, pe pământ. Erau conducătorii oamenilor, acești oameni mari; plâsmuitorii, modelul și într'un înțeles larg, creiaătorii a tot ceea ce oamenii luați împreună s'au străduit să facă sau să dobândească; toate lucrurile, pe cari le vedem săvârșite pe lume sunt, drept vorbind, rezultatul material exterior, realizarea practică și întruparea gândurilor, ce sălășluiau în oamenii mari, trimiși pe lume: sufletul întregii istorii a lumii, am putea prea bine s'o admitem, ar fi istoria acestora. Ce fericit aș fi, dacă aș putea, într'o măsură oarecare, și în niște timpuri ca acestea, să se descopere însemnătatea eroismului: legătura divină (căci îi pot zice așa), care unește, în toate timpurile, pe omul mare, cu ceilalți oameni“.

Iar în altă parte, același serie răspicat: „Istoria lumii, am mai spus-o, este biografia oamenilor mari“. Și pe această năsdărăvană temă, Carlyle scrie o carte întreagă „Cultul eroilor“ unde — între altele — vorbește, cu obicinuitul său entuziasm deplasat, și despre propovăduirile profetice ale lui Mohamed, propovăduiri, cari — spre marele ghinion al lui Carlyle, s'au dovedit ulterior, istoricește, că nu erau decât spasmurile epilepsiei, boală de care suferea Marele Profet și pe care,

ignorantii de atunci și idealistii de azi, o socoteau drept „inspirație divină“!

Evoluționismul social, reprezentat, în deosebi, prin Spencer și Auguste Comte, ia o poziție contrară subiectivismului lui Carlyle, susținând că evenimentele sociale nu sunt create de intervențiunea geniilor, că există o cauzalitate socială și că geniul nu este decât o creațiune a mediului, sub a cărui influență rămâne.

Părintele sociologiei, Auguste Comte, numia „idiotism transcendent“, toate încercările teologice sau metafizice de a explica — subiectiv — mersul evenimentelor sociale.

Herbert Spencer, în cartea „Introducere la studiul social“ Cap. II: „Există o știință socială?“, discută mai pe larg problema pusă de Carlyle.

„O clasă de oameni“ — scrie el —, cari nu pot interpreta științific fenomenele sociale, este clasa celor cari socot istoria lumii, făcută de oameni mari.

„Dificultatea teoriei, cari explică istoria prin faptele oamenilor mari, vine de acolo, când ne întrebăm, care e origina oamenilor mari? De au origină supranaturală, cădem în teorii teocratice; de au origină naturală, trebuie să admitem, că ei sunt determinați și produși de alți factori ai vieții sociale“. „Geneza omului mare — susține Spencer — depinde de o lungă serie de influențe complexe, cari au produs rasa, în mijlocul căreia a apărut el, și starea socială în care s'a dezvoltat această rasă. Caesar astfel n'ar fi îndeplinit cuceririle sale, dacă n'ar fi avut trupe disciplinate, cari primiseră dela generații trecute prestigiul, tactica și organizația lor“.

În lucrarea „Faits et commentaires“ — o colecție de articole —, Spencer polemizează direct cu Carlyle. „Ridicula teorie a lui Carlyle — scrie el — asupra oamenilor mari și faptelor lor, ignoră complet acea geneză de structuri și funcțiuni sociale, cari s'a efectuat în decursul vremii“. „În această teorie, Carlyle seamănă cu un copil, care vede în grădină un arbore și crede că e făcut de grădinar, ignorând rolul soarelui, al ploii, al aerului și al solului. Inteligențele nedesvoltate nu pot recunoaște rezultatul cauzelor lente, tăcute, invizibile. Educația și cultura, așa cum o vedem azi, nu face nimic, ca să micșoreze această incapacitate de a înțelege legătura cauzală dintre faptele sociale, dar tinde și mai mult s'o mărească“. Mai departe, Spencer ridiculizează așa zisa

istorie de azi, făcută din biografii de regi, din povestirile conflictelor lor, din gâlceviile și intrigile vasalilor și supușilor lor (articolul „Reforma spontană”).

În altă parte, în articolul „*Sentimentul față de intelect*” Spencer vorbește cu dispreț, despre: „nemăsurata admirație pentru acel criminal transcendent — Napoleon”.

Un alt autor englez, *James Thorold Rogers*, în cartea „*Incercare de îndreptare economică a istoriei Angliei*”, face justa remarcă:

„În critica oamenilor mari din trecut, se descoperă aluziuni asupra prezentului”, subliniind astfel, cu prisosință, defectul teorii subiectiviste. *James Thorold Rogers* arată apoi — mai departe —, mai ales în Cap. XIII „*Industria națională a Angliei*”, cum la baza tuturor conflictelor europene ca și a tuturor evenimentelor sociale, se află, nu inițiativele subiective, individuale, ci interesele economice, colective. În spiritul acestei convingeri, *Rogers* apostrofează violent pe Bonaparte: „Napoleon — acest idol al nebunilor imbecili — scrie el, își imaginează că va putea distruge industria engleză, prin decretele sale dela Berlin și dela Moscova; abil, după sistemul tiranilor italieni ai lui Machiavelli, el ordona de a se trata drept private corăbiile engleze, ce-ar fi intrat în vre-un port de pe continent, cu mărfuri engleze” (pag. 256).

G. Bernard Shaw — celebrul dramaturg englez — a cărui concepție asupra oamenilor mari se apropie de a lui *Spencer* — ridiculizează, până la nimicire, într-o comedie a sa „*Omul destinului*” — pe Napoleon Bonaparte, numindu-l chiar „vulgar aventurier din Corsica”!...

Dar nu numai englezii — la cari s'ar putea bănuși unele resentimente de rasă, — vorbesc în chipul arătat, de „micul caporal”, prototipul omului mare creator de evenimente istorice (în concepția idealistă), dar chiar și francezii întrebunțează același limbaj.

Astel, *Auguste Comte* ne vorbește despre „*spiritul retrograd*” al lui Bonaparte:

„Dela începutul crizei revoluționare — scrie *Comte* — dictatura, elaborată de către *Ludovic XI* și complectată de *Richelieu*, a fost esențial menținută, la cel mai mare grad de energie politică, mai întâi cu un caracter progresiv prin convențiune, și apoi cu un *spirit retrograd* prin Bonaparte, care a constituit ultimul său organ” (p. 234. Volumul VI „*Philosophie positive*”).

Școala evoluționistă nu neagă complectamente influența oamenilor mari asupra evenimentelor, ci afirmă doar

că omul mare e un produs al mediului moral și că face parte și el, din procesul de înlăturare cauzală a faptelor sociale.

Școala materialistă, al cărui preemtor a fost *Morgan* și ai cărei teoreticieni sociali au fost *Marx* și *Engels*, se va pune cu totul pe alt tărâm în discutarea și soluționarea problemei. Ceeace școala evoluționistă începuse — anume punerea unor baze de cercetări științifice obiective, în domeniul haotic al fenomenelor sociale — școala materialistă va desăvârși. Meritul evoluționismului e de a fi reclamat cercetarea obiectivă și de a fi înlăturat pe cea subiectivă a idealismului istoric; scăderea sa însă constă tocmai în neprecizarea materialului social. Pentru evoluționiști, ea și pentru idealiști, materialul social de cercetat era *sufletul, moralul* din faptele sociale; ceea ce nu poate constitui material de cercetare științifică.

Și iată de ce: *moralul, sufletescul* reprezintă *diferențialul* în faptele sociale; or nu acesta poate fi obiectul științei.

Știința cercetează similarul, identicul. E curios cum pretindeau evoluționiștii să stabilească o relație cauzală între moralul — *diferențiat* — al diverselor fenomene sociale. Dimpotrivă, o relație cauzală nu se poate stabili decât între date identice. Materialismul istoric pretinde că aceste date identice, că similarul din viața socială este economicul, iar nu moralul, materialul, iar nu sufletescul. Punând astfel problema, materialismul istoric explică evoluția vieții sociale, în funcție de evoluția vieții economico-materiale. Stabilește apoi corespondența dintre structura economică și supra-structura morală, arătând că aceasta din urmă e rezultatul celei dintâi.

Și atunci, care e rolul omului mare, după școala materialistă? Rolul acestuia, în evoluția socială, nu va fi nici *determinant*, cum afirma idealismul — nici *determinat*, cum susținea evoluționismul, ci va fi *contributiv*, la un proces social, de mai înainte provocat, de factorul de bază al evoluției sociale, de viața economico-materială.

Engels scria la 1894, într-o scrisoare, publicată în „*Der Sozialistische Akademiker*”, următoarea frază, plină de tăle: „*Nu este adevărat că situația economică este singura cauză activă și că restul nu este decât efect pasiv. E o reacțiune reciprocă, pe baza necesității economice, care biruște întotdeauna, în ultima instanță*”. Noi considerăm condițiile economice ca, condiționând în ultima instanță, dezvoltarea istorică. Dar și rasa e un factor economic”.

Iar în privința rolului individualităților în istorie, tot *Engels* scrie:

„Oamenii își fac singuri istoria, dar până acum nu cu o voință generală, urmând un plan de ansamblu, chiar de e vorba de o societate delimitată și cu totul izolată. Eforturile lor se întretaie și tocmai din această cauză, în toate societățile domină *necesitatea*, al cărui complement și manifestare e *hazardul*. Dar această necesitate, pe care o găsești în orice hazard, nu e, în cele din urmă, decât necesitatea economică. Aci trebuie să vorbim despre așa numiții oameni mari. Că un anumit om mare apare la un anumit moment, într-o anumită țară, lucrul acesta, evident, nu e decât un pur hazard. Dar dacă-l suprimăm, se cere înlocuirea lui și această înlocuire se face, în cele din urmă, bine sau rău. Că Napoleon corsicanul a fost dictatorul militar, de care avea nevoie Republica franceză epuizată de războaie, acest lucru n'a fost decât un hazard; dar în cazul lipsei unui Napoleon, un altul i-ar fi luat locul, asta e dovedită de faptul că imediat se găsește omul de care e nevoie: *Cesar, Auguste, Cromwel* etc. Dacă e *Marx* acela, care a descoperit concepția materialistă a istoriei, *Thieng, Mignet, Guizot*, toți istoricii englezi până la 1850, arată că era o tendință, pentru ca această teorie să apară, și descoperirea acestei concepții — parțial — de către *Morgan*, dovedește că atmosfera era pregătită pentru ea și că trebuia să fie descoperită” (vezi *A. Labriolla* „*Socialisme et philosophie*” pag. 260—261).

În rezumat succint, am redat teoriile celor trei școli asupra raportului, care există între individ și istorie. Considerăm teoria materialistă ca singura, care dă posibilitate pentru a cerceta problema științific și a o rezolvi obiectiv. Se înțelege: amatorii de literatură „eroică” sau sociologii unui evoluționism confuz, vor protesta împotriva unei teorii care ignorează „efortul creator al individului”. Se vor înșela însă și vor înșela. Pentru că școala materialistă reînnoește contribuția individului în plămădirea faptelor istorice; numai că o reduce la proporții strict delimitate, în cadrul cercetărilor obiective. Departe de a disocia individul de faptul istoric, materialismul îl asociază strâns la întreg mecanismul evoluției sociale. Și acest mecanism e clar: *fapta istorică e plămădirea frământărilor economice-colective, la care se adaugă contribuția efortului individual, nu pentru a crea sau abate aceste frământări, ci pentru a le fortifica și complectă*.

N. N. Matheescu

Femenismul nostru

Cuvântul a fost discutat cu aprindere — mai mult chiar decât *teoria* adâncă de unde a pornit înțelesul, sau mai bine, neînțelegerea lui. Ce este feminismul?

Ce rațiune poate să aibă esența cuvântului acestuia, rău tradus, în mișcarea aprigă a femeilor cari luptă pentru drepturi *egale*, depline drepturi politice și sociale?

Cercetarea nu-i așa de grea precum s'ar crede. Și răspunsul îl dau de mult și-l vor da din ce în ce mai deslușit tot femeile; acea parte bună a omenirii, care simte și cugetă, lucrează și creiază, în acord și armonie egală cu bărbatul.

Femenistele cari cer, prin atitudinea lor provocatoare, mai mult decât atât, nu vor putea lumina deplin și dreptul stăruinței lor.

Cuvântul prin care se caracterizează mișcarea, cu adevărat, e nepotrivit. Și desigur l-a inventat un mistificator și-ret, dușman al generoasei idei de liberare a femeii din robia prejudecăților vitrege, cari apasă și umilesc de secole pe femeia demnă și serioasă.

Sau că l-au inventat acele femei cari n'au pătruns profund necesitatea acestei eliberări și au învesmântat idea sfântă într'o haină ce se potrivește cu vechile obiceiuri de — femei. Femenismul!

Femenism! Intruniri, cuvântări, propuneri, proiecte, demonstrații — cu vorba.

Fapta? Munca hotărâtă, *constructivă*, singura care dă dovada energiilor *reale*, creatoare, într'adevăr folositoare, susținătoarea *ideei*, unde este? N'o vedem nicăiri manifestându-se cu vigoare, cu elanuri, într'adevăr bărbătești, cu nobilul curaj al cuceritoarelor îndreptățite la egale recompense cu ale acelor care din puterea virtuților lor au făurit arme de oțel pentru învingerea relelor omenirii.

Femenismul nostru, în general, n'are la bază *cultura* necesară *ideei* salvatoare. Și înzădar câteva fruntașe luminate se trudesă să o propovăduiască — ea rămâne o himeră plutitoare în aer — câțiva ani ca să nu zicem câteva decenii încă — până ce se va ridica o nouă generație de femei înțeleghătoare a rostului *deplin* drepturi, pe cari le cer.

Astăzi femeile noastre chiar și acele cu pregătiri universitare nu se pot ridica la concepția unei *egalități* desăvârșite cu tovarășii lor de viață; ci vor numai decât un *separatism*. Lângă dorința de emancipare e acolo

numai decât aceea a *predominării* de situație în societate. Și această ipostază o face încă antipatică, multora dintre bărbații de stat, prevăzători.

Civilizația umană adevărată clădește, clădește mereu și nu dărimă nimic din cele necesare ei. Cum ar crede feministele rebele ca să ajungă vr'o dată civilizația noastră la o desăvârșire a ei, distrugând *iubirea* și *armonia* dintre bărbat și femeie?

Se argumentează cu inteligența de azi a femeii, superioară bărbatului în degenerare, în decadentă. Se poate. Alcoolul, abuzul de tutun, surmenarea sexului tare, poate să ne fi servit priorități astăzi. Iar mâine, nu ne-am simți oare nespuse de nefericite dacă n'am putea să-l readucem la vechea lui splendoare pe fostul nostru stăpân și idol?

A fi alături de el, tovarășa înțeleghătoare în toate năzuințele vieții lui, nu supusă, ci egală lui: ar trebui, să fie lozinca emancipării adevărate.

Dar pentru a porni de fapt pe urmele acestea, trebuie să renunțăm la multe din nimicurile cari ne încătușează, ne apasă acțiunea serioasă a vieții noastre. Fostul stăpân și asupritorul de altădată, în dorința lui de a face din femeie o jucărie, o păpușă, sau o sclavă supusă, i-a desvoltat vanitatea și cochetăria, invidia și gelozia în detrimentul încrederii în puterile ei morale — pe care cu greu și le poate recăștiga azi femeia-om.

Femenistele noastre, cu excepția acelor cari se ocupă în mod serios de școale, de educația bună a copiilor — își trec vremea tot cu vechile îndeletniciri de — cochetărie.

În orice societate de binefacere predominantă vanitatea, reclama copilăroasă a persoanei care o face. Și vai, așa de puțină organizare temeinică. Toate se razimă pe ceaiuri dansante, baluri și — expoziții de țesături și cusături naționale!

Țesături și cusături! Podoabele și luxul național, cultivat acum cu o râvnă prea mare, în paguba gospodăriei agrofonice și mai ales a *culturei intelectuale*, așa de necesare pentru prosperarea și înălțarea patriei.

Dar femeile noastre n'au înțeles până acum *cultura patriotică* decât în pornirea aceea de-a răspândi, cât se poate de mult, industria noastră națională, care amenință, în felul acesta, să devie o pacoste națională, iar nu bogăție. Tot ce ea produce prin export, se cheltuiește pe luxul de import. Iar luxul trebuie înfrânt la noi, nu alimentat.

Fruntașele noastre, preocupate de progresele pe cari le face emanciparea în alte țări, din toată lumea, nu observă ce deosebite este între femeile acestea și între ale noastre? Sau dacă da, atunci de ce atâta gălăgie în puști!

Nu se formează caracterele cu vorba, ori cât de frumoasă ar fi ea. Ne trebuie fapte.

Misiunea mare a frunțășelor noastre ar fi, da, o reprezentare cât mai impunătoare a României la conferințele „Ligei națiunilor”.

Dar după cum am aflat, delegatele s'au întors întotdeauna cu un sentiment de jenă dela acele congrese. Țara noastră nu-i cunoscută acolo; decât din plângerile calomnioase pe cari le-au făcut străinii despre „barbariile” săvârșite la noi față de „minorități și evrei”. Nu transpiră nimic acolo, despre vigoarea sufletească a națiunii. Despre cultura, arta, literatura noastră.

Femeile cari se ocupă așa de mult de lux, de intruniri, și petreceri, ar putea să lucreze ceva pentru prestigiul culturii, al literaturii mai ales, trăducând în limbi străine opere românești.

Nici o idee mare nu prinde sufletul omenesc dacă n'are ca bază dragostea de patrie, limbă și neam.

Oricât de salvatoare omenirii ni se pare pacea universală bazată pe umanitarism și altruism, ea nu se va putea înfăptui fără o solidă cultură, o perfectă civilizație a statelor, cari vor s'o susțină.

Când vom ajunge la această perfecție?

Dacă feministele ar fi solidare și ar vrea să renunțe la vechile lor slăbiciuni de femei — cum a renunțat odinioară Maria Magdalena — s'ar putea revoluționa, regenera omenirea. Pacea universală s'ar înfăptui.

Dar vedem că nimeni n'a pornit pe calea renunțării și a sacrificiilor. Și noi nu ne-o putem închipui, pe femeia cu toate drepturile și îndatoririle bărbatului, în decolteu, cu zorzoane la modă, cu „ruj” pe buze și obrazii fardați...

Visul unei lumi mai bune plutește în depărtări nemăsurate.

Femenistele noastre în slujba Societății Națiunilor care lucrează pe baza principiilor internaționale — parcă ar țese pânza Penelopei.

N'o să fie niciodată o pace universală, fără a lupta pentru ea.

Nu se vor putea potoli valurile de furtună cari agită necontentit pământul, pe câtă vreme el poartă atâta vanitate, ambiții și patimi. Vecinic valu-

rile acestora stau amenințătoare în fața noastră. Numai cu *vorba* nu le putem opri.

Dar am putea ridica diguri, măluri întărite, graniți tari și bine păzite.

Numai acestea pot asigura pacea trainică între popoare.

Fiecare țară cu viața ei, bine organizată, bine îngredită.

Nici să-i pese vecinului, nici să se amestece în gospodăria noastră.

Viața națiunii e viața noastră *individuală*, căci toate durerile și neajunsurile ei, ne lovesc *personal* pe toți acei cari facem parte din ea. Țara e căminul națiunii, după cum casa în care locuim, e a noastră individuală.

Ce părere ne-am putea face despre femeia care și-ar lăsa casa ei neingrijită și ar tot admira și râvni la curățenia și rânduiala casei vecinului ocărând și disprețuind mizeria din casa ei?

Sunt atâtea femei celebre în alte țări, cari au lucrat pentru ridicarea și întărirea patriei lor; — în loc să le tot admirăm, să călcăm pe urma lor.

Femenismul nostru să fie înainte de toate *patriotic*. Să ne dăm bine seamă de acest profund cuvânt. Câtă căldură, cât motor de putere electrică ascunde el! Ce energie incalculabilă ar stimula acest entuziasm nobil, trecut din inimă în inimă, creator de opera mare a consolidării, a fericirii, a mândriei României!

Țara noastră frumoasă și bogată n'ar avea nimic de invidiat altor țări.

Și feminismul nostru n'ar mai fi nimănui antipatic, ci cu pași repezi ar merge spre glorioasa și definitivă lui izbândă.

Constanța Hodoș

Un început salutar. — Sunt probleme a căror rezolvire reclamă concentrarea întregii inteligențe de care dispune o țară. O asemenea problemă este cea financiar-economică a României. Guvernul singur nu poate să se fixeze asupra soluției cu cea mai mare șansă de izbândă. Pentru a ieși din această insuficiență, s'a recurs la consultarea tuturor cercurilor economice: reprezentanții bancherilor, agricultorilor, industriașilor și comercianților au fost întruniți sub președinția șefului guvernului pentru a-și spune părerile. Noua manieră instaurată în tratarea problemelor vitale a făcut o excelentă impresie în presa românească și opinia publică. Dacă interesul țării este în joc, bine face guvernul că renunță la experimentări îndărătnice și ia avizul tuturor competențelor.

Concepția despre Stat a lui Nietzsche

Concepția despre Stat a supraomului Nietzsche, poate puțin cunoscută la noi în țară, este una dintre problemele cele mai interesante ale filosofiei moderne.

În volumul al XIV-lea al revistei „Logos“ publicat în 1925, a apărut un interesant articol scris de Rectorul Universității din Göttingen, Julius Binder asupra concepției Statului lui Nietzsche, așa de viu discutată în timpurile moderne. Profesorul Julius Binder ca și Rudolf Eucken, Heinrich Rickert și Rudolf Wölfelin, este printre cei mai stimati și renumiți colaboratori ai acestei reviste filosofice și culturale.

D-sa arată că în operele complete ale lui Nietzsche se găsesc multe menționări despre Stat, dar cu toate acestea, nicăiri nu există o teorie proprie a Statului. Nietzsche este cel mai cunoscut și cel mai înversunat dușman al sistemelor.

În aforismele sale marele gânditor ne apare ca un individualist politic în înțelesul cel mai strict al cuvântului, adecă un aderent fervent al doctrinei care propagă o contradicție antitetică între Stat și individ. Concepția aceasta pur individualistă, nu este însă inaugurată de Nietzsche, ea stăpânea spiritele deja pe timpul „titanului“ Gottlieb Fichte (1790) și ese cât se poate de clar în evidență în pozitivismul francez și englez, la Auguste Comte și Herbert Spencer.

Anarhistul Max Stirner, precursorul adevărat al lui Nietzsche, Schopenhauer și chiar marele geniu muzical Richard Wagner (în scrierile sale politice: „Arta și politica germană“, „Arta și revoluția“, „Despre stat și Religie“) se manifestă ca individualiști pronunțați. Max Stirner ca și Karl Marx, la început aderent al școlii hegeliene dar mai târziu cel mai elocvent reprezentant al solipsismului — concepție pur individualistă — consideră Statul, societatea, dreptatea ca niște idei fixe. Chiar și Schopenhauer pornind dela „voința de viață“ a individului nu mai vede în națiune o unitate vitală etică, ci îi apare din contră ca o masă de oameni.

Pentru Nietzsche, care, crescând în spiritul schopenhauerian și wagnerian, a dus doctrina individualistă la culme, Statul nu este o formă de viață, o organizație bazate pe moralitatea unui popor, ci numai un produs arbitrar, o instituție arbitrară dispensabilă.

Punctul de vedere politic al lui Nietzsche se găsește exprimat clar în colecția de aforisme „Menschliches allzu Menschliches“ („Lucruri omenești, prea omenești“) sub titlul „O privire asupra Statului.“ Marele gânditor ne apare în această carte nu ca un dușman al unui Stat special definit, ci din contră al Statului sub orice formă. Statul cu ierarhiile din timpul lui, îi pare de nesuferit și ca un compromis cu democrația, care va fi sdorbit de cea din urmă. Democrația la baza organizației Statului este condamnabilă pentru că în ea omul joacă rol numai ca mărime cantitativă. Individualitatea, esența aceasta

a creației, cu talentele și calitățile ei, rămâne complet ignorată.

Socialismul considerat ca democrațism extrem, ca „frate plin de fantezie și mai tinăr al despotismului“ e condamnat de Nietzsche, fiindcă intenționează nimicirea desăvârșită a individualității. „Quand la populace se mele tout est perdu“, zice Voltaire — exact pe acest punct de vedere se plasează și Nietzsche. Socialismul pretinde după el o supunere desăvârșită a cetățenilor sub atotputernicul Stat în care nu există nici o libertate individuală.

Creatorul „supraomului“ n'a voit să recunoască niciodată faptul că Statul, ca voință manifestată a unui popor nu este pentru individualitate numai o barieră, o piedecă, ci spirit, însuși spiritul națiunii. Observațiile satirice adresate la fiecare pas în contra universalistilor politici, cari între individ și Stat nu găsesc contradicție, ci din contră o influență binefăcătoare reciprocă, sânt de o asprime extremă.

Plato cu „Republica“, sa în antichitate, filosoful german Hegel în timpurile moderne, sânt cei mai însemnați reprezentanți ai concepției universaliste, care consideră Statul ca un puternic organism ale cărui membre vii sunt indivizii.

Filosoful Hegel concepea Statul ca un „absolut desăvârșit organism etic“ în care datoria fiecărui cetățean este să caute a fi cât se poate de util. Cu această concepție renumită despre Stat și dreptate, bazată pe axioma: „Tot ce-i real e rațional, și tot ce-i rațional, real“, Hegel stăpânește cu desăvârșire timp de mai multe decenii Spiritele.

Filosoful supraomului însă ironizează concepția sublimă hegeliană și vorbește în opera sa „Wille zur Macht“ („Voința de putere“) despre un „Stat, sau imoralitate organizată în interior cu poliție, drept penal, ierarhii, comerț, familie, iar în afară cu voința de putere, de război, de cucerire, de răsbunare.“

În modul cel mai isbitor însă individualismul exagerat al lui Nietzsche ni-se înfățișează în renumita sa operă „Așa grăit-a Zarathustra.“ În capitolul „Despre noul idol“ găsim următoarele afirmații: „Mai sânt pe alocuri noroade și turme, dar la noi frații mei: la noi sânt numai State. Stat? — Ce-i asta? — Ei!... deschdeți-vă urechile, am să vă vorbesc despre moartea popoarelor.“

„Statul e cel mai rece din toate dihanile reci: mințe cu răceală și iată minciuna ce se scornește din gura lui: Eu, Statul, eu sânt norodul.“ Și puțin mai departe: „Pretutindenea unde încă mai este un popor, el nu pricepe Statul și îi urește ca pe o piață rea și o abatere dela obiceiuri și legi.“ — „Acolo unde se isprăvește Statul, numai acolo începe omul care nu-i de prisos; acolo începe cântecul trebuinței; metoda unică cum nici una la fel nu e.“

„Ura profundă pe care Nietzsche o exprimă în această operă, nu se îndreaptă

Sculptorul R. Ladea

cum am menționat deja în contra unul Stat definit, dar în contra Statului în genere. Nietzsche nu acordă interes nici chiar înființării imperiului german prin Otto Bismarck. Fiindcă orbit de un individualism exagerat, el nu vedea într'un Stat, fie de orice constituție decât un instrument, un azil pentru susținerea omului de rând, „omului de turmă.“

„Prea din cale afară de mulți oameni vin pe lume. Statul a fost născocit pentru acei care sânt de prisos“ zice Nietzsche.

Ca o instituție de felul Statului, pentru sprijinirea mediocrității „omului de turmă“, e privită și morala, religia, dreptatea. Nietzsche nu ia în considerație mediocritatea, numai supraomul, privilegiatul naturii care bazat pe forțele sale proprii n'are nevoie de ajutor, de Stat de legi. A opri, a împiedeca supraomul în dezvoltarea individualității sale de dragul dreptății universale e pentru Nietzsche o crimă.

Teoria supraomului trebuie să stea deci din capul locului în contradicție cu orice organizație colectivă, ori ce lege și dreptate obiectivă.

Patria pentru Nietzsche este o noțiune necunoscută care absolut nu joacă nici un rol și se plânge chiar de oamenii mari cari fac politică și își jertfesc talentele pe „altarul patriei“ în loc de a se desvolta ca oameni superiori de cultură.

Nietzsche e individualistul politic cel mai extremist dintre toți marii gânditori și filosofi. Pentru el în afară de individualitate nu există nimic. Această concepție exagerată ca o urmare firească, a dus pe marele cugetător la condamnarea totală a Statului și a dreptății universale.

Chestia dreptății așa de viu discutată dela Greci până în zilele noastre, în tot cursul veacurilor devine la el o simplă chestie de forță ca și voința de viață a lui Schopenhauer în „voința de putere“.

Nietzsche e deci întru câtva anarhist. Și anahistii ca și individualiștii politici exagerați susțin cu vehemență că „forța dă dreptul“. Totuși între anarhism și individualismul lui Nietzsche există o deosebire esențială. Ambele condamnă Statul dar cauza condamnării e diferită. Primul zice: fiecare om aparte poate acționa liber, după placul și voința lui. Al doilea susține că aleșilor naturii, supraoamenilor să nu li-se pună nici o barieră în dezvoltarea individualității lor.

Otto Klein

Serbarea de desvelire a bustului lui Gh. Coșbuc anunțată pe ziua de 17 Iunie se va ținea din anumite motive tehnice în 20 Iunie, a. c. în zi de Duminecă. La ora 9 a. m. liturghie, apoi desvelirea bustului discursurile ocazionale, coruri și recitări, seara serată literară-muzicală, urmată de dans. Nefăcându-se invitări speciale, toți ceice doresc să ia parte la această serbare sunt rugați să se anunțe la direcțiunea liceului grăniceresc: „Gh. Coșbuc“ Năsăud până la 14 Iunie a. c. pentruca să se poată lua măsuri privitor la încartuire și eventual masă.

Direcțiunea liceului grăniceresc „Gh. Coșbuc“ Năsăud.

Are vr'o douăzeci și patru de ani... Fatalitatea l-a aruncat în Arad, în Aradul acesta care ar trebui să fie românesc și nu e încă.

E bănățean. Sculptor născut. Mândru până la impertinență și modest până la uitare de sine. Dușman implacabil al prostiei pretențioase și-al spânării încovoiate.

Și, mai presus de toate om de talent. Ce-a căutat la Arad un astfel de monstru?!

Ce-ar putea face în Aradul românesc al zilelor noastre un astfel de anacronic?!

Aici, pentruca să te ridici, trebuie să fii mediocru și lingău.

Aici talentul e o crimă, și fruntea ridicată — o necuviință.

Deaceea pe sculptorul Romul Ladea majoritatea românilor din Arad îl privește ca pe-un leproș, în timp ce mediocritatea urcă, mulțumită de sine, toate scările și se aciuiază în toate cuiburile belșugului.

Atelierul lui Ladea? Un iad. Pentrucă grandiosul Palat Cultural n'are loc decât pentru săli de scrimă și pentru alte năsbătii.

Anul trecut, înfruntând cea mai cumplită mizerie, Ladea, fără burșă, fără schimb — a stat câteva luni la Paris.

Dorul de a se duce din nou acolo îl obseda, îl copleșește...

Și, va pleca...

Ca mâine va pleca...

Voința lui de fier face minuni. Și drumurile se deschid largi în fața curajului celui care știe să le bată.

Intr'o bună zi talentul acesta, crescut sub rodnic soare bănățean, va triumfa, poate...

Intr'o zi, bietul Romul Ladea va fi, poate, osândit să primească târziile complimente de prisos ale celor cari astăzi îl ocolesc și-l lasă să piară de foame.

A. Cotruș

Cercuri vicioase

— Paradoxe —

Plec dela adevărul îndubitabil că intensificarea producției este cheia ieftinirii traiului.

Veți zice: pentru producție trebuiesc bani. Dar unde-s banii ce i-ar reclama intensificarea producției?

Iată o întrebare, pe care nu a pus-o nimeni, categoric, până acuma.

Toți factorii, cari doresc să muncască în țara noastră, trebuie să pună respicată întrebarea aceasta și să o repeteze în cor până va străbate la urechile celor chemați.

Dacă România, cu un buget de 40 miliarde se restrânge la numerar de 27 miliarde, însemnează că mai întâi ea însaș sare într'un cerc vicios, de nu poate scăpa, oricâte împrumuturi externe ar contracta. Unde e industria particulară, comerțul, agricultura? Cine să le alimentezeze cu capitalul necesar?

Dar ni se va spune din partea cercurilor competente: dacă s'ar emite mai multe băute, ar scădea valuta și tot acolo ne pomem, de unde pornim, ba încă în situație mai detestabilă.

Voiu riposta imediat, că sporirea emisiunii trebuie să se facă exclusiv pentru intensificarea producției, iar nu pentru usurări bancilor și a capitaliștilor. Voiu riposta, în rândul al doilea,

că baza valutei noastre trebuie să fie aurul.

În țara noastră se exploatează mult aur. Unde dispăre acest metal? De ce nu-și ia calea exclusiv spre pivnițele Băncii Naționale?

— Pentrucă nu-l plătește ca străinătatea, — răspund oamenii pricepători.

— De ce nu-l plătește?

— Din motive, pe cari nu le înțelegem de loc și nu le înțeleg nici conducătorii băncii, căci dacă le-ar fi înțeles și le-ar înțelege nu am fi mers tot îndărăpt ca racul: și cu producția și cu valuta. Contra factum non datur argumentum.

Noi, laicii, știm încă din timpurile normale, că în baza stocului de aur, banca de emisiune poate emite de trei ori atâtea băute. Pentru tot kg-ul de aur, plătit — să zicem cu 200.000 de lei — banca poate emite 600.000 de lei în hârtie, fără ca aceasta să sufere deprecieare, inferioară acestei proporții. De ce nu o face? De ce nu cuprinde, plătind bine, tot aurul? De ce nu intervine viguros pentru intensificarea exploatației minelor de aur?

Iată tot atâtea întrebări, cari vor rămânea fără răspuns din partea celor în drept, dar la cari au dat răspuns foarte clar și foarte brutal cei 7 ani

de dobândă economică și financiară, au dat și vor mai da răspuns mii de falimente și prăbușiri de întreprinderi, începând cu întreprinderile și uzinele bugetare ale statului până la prăvăliile micilor negustori.

Trăiesc într-o regiune nici prea bogată, nici prea săracă. Oamenii nu sunt nici prea săltători — ca Sașii — nici trândavi și nepăsători. Lucrează normal. Ară și samână. Iși cresc vituțele. Recoltează cum dă Dumnezeu mana. Când vimul e mult, se ieftinește. Când viile sunt slabe, recolta mică, vimul se scumpește. Când varza e multă: producătorul și-o oferă ieftin și tot nevoiașul își poate umplea butea pe iarnă. Când nu e multă: o cumperi mai pipărat și abia pui pe fundul buții.

Cam așa stăm cu leguma, cu fructele, cu ouăle, cu articolele industriale, cu toate bunurile materiale. Când le produci în abundență, le câștigi mai ușor și mai ieftin. Dacă se produc ca de leac, le cumperi mai anevoe și mai scump.

Mai intervine exportul, ca bunurile să devină mai rare și încâtva să complice problema. Dar adevărul fundamental e, că dacă produci mai mult, te aprovizionezi mai ușor, decât dacă produci puțin.

Deci aur mai mult în pivnițele Băncii Naționale și intensificarea producției pe toate terenele: ne vor salva valuta și ne vor ieftini traiul. Cu comercializări și deflații, cu debandada completă a întreprinderilor (vezi; Hunedoara, Cugir, Zlatna, C. F. R. și falimentele) și înființarea de inspectorate (ca să inspecteze... ruinările) nu vom scăpa niciodată din cercurile vicioase ale vieții noastre, ci vom rămânea tot săraci în țară bogată.

Gavril Todica

BIBLIOGRAFIE

Au apărut:

ION CLOPOȚEL: „Două săptămâni în Cehoslovacia“ (O țară de atracție, Spiritul de cooperatie, Frumusețile naturii, Oamenii, Capacitatea de producție, Tovarășii de drum). Cluj, 1926, ed. „Societatea de mâine”, lei 50.

ION CLOPOȚEL: Criza democrației în România” (Zidarul din Seghedin, Inteligenta și socialismul, Criza politică, Biserica și democrația, Cumpătul, A preveni dezordinea, Capital uman, La început a fost cuvântul). Cluj, 1926, ed. „Soc. de mâine”, lei 50.

De vânzare la principalele librării din țară și la administrația revistei „Societatea de mâine”, Cluj.

Gramatica românească a lui Eliade Rădulescu. — Anuța

Biuroul oricărui mare rabin dela Londra e firesc să aibă și o bibliotecă. Dar când marele rabin se cheamă Moses Gaster, biblioteca lui nu mai seamănă cu nici o altă bibliotecă de mare rabin, nu numai din Londra, ci din lumea întreagă.

Înainte a acelei bibliotecii am stat și eu de câteva ori în primăvara lui 1924.

Atâtea mari volume de text sfânt sau de exegeză în scrisul zăbrelit ebraic nu mă priveau. Nu mă puteam opri nici la enciclopediile și dicționarele britanice sau la literatura filologică a gazdei mele. Un pâlce de cărți roase și scorjite de vechime îmi robeau toată luarea aminte. Tiparnițele de unde ieșiseră purtau nume răsunătoare de orașe de scaun domnesc sau de mari mănăstiri de-acasă, și litera era o împletitură subțire de chirilice. Învățatul surghiunit păstra încă prin ele o legătură cu țara de departe, care nu-l voise.

Am văzut pe urmă că acea legătură era mult mai vie și actuală. Bătrânul știa de atâtea târneli pe care le mâncau atunci evreii prin vreun târguleț din Moldova, abia la trei patru zile după ce se întâmplaseră și cu tot felul de amănunte pitorești sau dureroase. Un serviciu de informație repede și dela izvor își trimetea știrile până la el, cu scopuri pe care nu le putem deosebi destul. Eu încercam să-i arăt partea de exagerare, nu din acele știri, cât din tâlmăcirea care li-se putea da în împrejurări cu totul altele decât cele dela noi. Nu convinseam. Și nici nu mai stăruiam, nepricepând o spaimă și mânie ca într'un ajun de nou exod al poporului ales, cu o Mare Neagră care trebuia să se usuce aiodoma Mării Roșii, ca să-l lase să treacă, și să se închidă apoi peste noi, faraoni și egipteni sortiți pieirii, când știam ce era aievea hârjoana, fie ea oricât de neîngăduită, dar oricum hârjoana din țară, față de câteva mădulare mai supărătoare sau mai nenorocoase ale vremii. Mai târziu, l-am auzit într'un colț de salon de ambasadă, pe după jețuri de catifea grea în aceeași culoare prăzului ca și grelele perdele, sub un Reynolds care făcea el singur cât o pinacotecă, și alături de un ceasornic de cămin cu bătaia ceasurilor la fel ca pe vremea lui George al treilea, vorbind cel mai cântător și repezit idih răsăritean. Se întâlnise cu un reporter al unor ziare bucureștene, vestit interviewist din suita ministrului de externe, și după câteva cuvinte românești căzuse numaidecât în celălalt grai, amestecat cu nume de femei din biblie și de străzi de pe lângă malul Dâmboviței. Omul rămăsese încă al trecutului, al nostru, și nimic din acel trecut nu-l lăsa nepăsător.

În acele zile și acolo am auzit de subiectul comunicării domnului G. Popa-Lisseanu, „Un manuscris al gramaticii ro-

mânești a lui I. Eliade Rădulescu”, publicat nu demult de Academia Română (Cultura Națională, 8 lei). Istoricul ca și descrierea manuscrisului se găsesc în textul d-lui Popa-Lisseanu. E vorba de un dar făcut de marele rabin al Londrei Academiei Române, din acel tezaur de manuscrise și de cărți vechi românești din biblioteca lui.

Darul a dat naștere unui îndoit echi-voc: cel dintâiu, de ordin științific, deslegat în folosul nostru, și altul, intim, în paguba noastră.

Moses Gaster credea că manuscrisul e al gramaticii lui Lazăr din 1821. O mal deaproape cercetare a d-lor Bogdan-Duică și Popa-Lisseanu a dovedit că el era numai o copie după o redactare mai veche a gramaticii lui Eliade tipărită în 1828. E drept, dacă mi-e îngăduit să adaug, că redactarea fiind tocmai din 1821, iar concluziile teoretice prin urmare chiar ceva mai vechi, avutul propriu al lui Eliade e foarte greu de deosebit de avutul lui Lazăr. Nu vreau să spun că Eliade ar fi fost numai un editor al unui fel de caet de însemnări după cursul învățătorului său. Ar fi prea mult. Adevărul trebuie să fie însă pe undeva pe la mijloc și manuscrisul luminează, prin dată, cu totul altfel decât ne apărea ea până azi, cât nu-l cunoșteam, gramatica dela 1828. Lazăr se ridică mai limpede alături de Eliade gramaticul.

Am pierdut însă într-o întrecere de bună creștere. Moses Gaster fusese solicitat — pentru că a fost un dar mai mult cerut! — timp de doi ani fără să răspundă cel puțin la scrisori. Poate că omul își aducea aminte de anumite nemulțumiri mai vechi, care nu-l îndatorau să fie numaidecât curtenitor. Răspunsul lui venit însfârșit la 3 Ianuarie 1924 aducea și scuze și aducea și dania. Ștergea așa dar tot ce putuse părea sau fusese jicnitor. Ce am făcut noi? D. Popa-Lisseanu încearcă să acopere greaua noastră vină. Ea nu e de acoperit. Noi n'am răspuns nici măcar de primire. A trebuit să se scrie prin ziare, care știau faptul deadreptul dela marele rabin, ca să se improvizeze o apărare. Apărarea era cu desăvârșire nenorocită și într'un stil inferior. Dau numai două pilde. Nenorocită: „Nu se putea (deci) aduce mulțumiri D-lui M. Gaster pentru un manuscris al lui G. Lazăr, când acesta nu era al lui Lazăr și întârzierea, ce intenționat s'a pus, este prin urmare explicabilă.” Nu știu cum mai e întârzierea, dar argumentarea e nemaiauzită! În stil inferior: „Am constatat că el (manuscrisul), deși poartă iscălitura autentică a lui G. Lazăr, el nu este al lui G. Lazăr.” Apoi s'a venit cu un Bene Merenti cl. I., cu o scrisoare ministerială; cheltuelile de civilitate le-au făcut, dar, cum adesea ni-se întâmplă așa de târziu că nu le-am mai avut foloasele.

E păcat că prin lipsa de date cronologice pricina se poate urmări destul de greu în cuprinsul comunicării. D. Popa-Lisseanu era dator, dacă a adus acea pricină (ar fi fost mai bine să lipsească!), să fie foarte precis. N'a fost.

Iar într-o casă de pe „Mai dă vale“ (Maida Vale), cum își spune surzând numele străzii bătrânul, alternându-i puțin pronunțarea engleză, într-o casă până la care abia ai timp dela poarta de zid la ușa cu verdeată să simți pe poteca din două rânduri de lespezi albe, ușoara bură a Londrei, alte manuscrise și cărți demult așteaptă pe rafturi. Așteaptă printre volume de scris sfânt și de exegeză cu litere ghintuite ebraice. Ochii, tot mai slabi, ai înțeleptului le cercetează din ce în ce mai rar. Cum le-am putea avea, cu toate greșelile noastre!

„Anuța“ doamnei Lucreția Petrescu (Cartea Românească, 30 lei) se mișcă stângaci prin cele patru acte după tipic ale comediei de salon. I s'ar putea ierta subiectul supărător, stăruința în stări nefirești, dialogul șters, dacă ar avea cel puțin o îndrăzneală și un foc prin care toată țesătura de dindărăt să poată trece drept un simplu pretext. Acea îndrăzneală și acel foc nu se întâlnesc. E imorală, pentru că nu izbuteste să se închiege.

Actul întâiu se petrece în casa unei femei ușoare, cam răSCOAPTĂ, cu bărbați dela cari ia, și cu bărbați cărora le dă bani. Apare fata ei, ținută douăzeci de ani la sat, o țărăncuță senină și pietrosă. Actul al doilea încearcă s'o schimbe într-o fată de lume, de lume indoelnică. Mama ar vrea s'o vândă pe un automobil. In același timp stoarce și pe prietenul mai apropiat, care arată slăbiciune, față de noua venită. In actul al treilea fata fuge din trăsura care o duce omului cu automobilul și vine acasă la prieten, ca să-i ceară ocrotire. Dintr'o vorbă scăpată, acesta înțelege că ea iubeste pe învățătorul din sat și și schimbă gândurile, care nu erau deloc ortodoxe. In actul din urmă prietenul pune față în față pe învățător și pe fată și-i logodește.

Nu vorbesc de celelalte caractere. Ele se luminează și cresc de obicei în preajma celui central. Fata ar fi întreagă numai dacă între actul întâiu și al doilea, în care timp trec două luni de înlocuire a catrinței prin rochi adânc decoltate și de întrebuințare a tot felul de mijloace de dat lustru, ar fugi, îndărăt la sat sau în lumea largă. In loc de actul al doilea ar fi fost să se arate epilogul, ca să ne spuie această pățanie. Ce ni s'a dat sunt alte trei acte, cu o nedibace opoziție de mediuri, primitiv și pervers. Fata fuge prea târziu și nu unde trebuia.

Pentru dialog, iată două crâmpee:

Servitorul intră să dea de veste (ar trebui să țipe scurt) că fata s'a otrăvit. Ce discurs și în ce românească cu perucă!

„Domnul să nu se alarmeze, dar am surprins pe d-ra Anuța, bând restul de digitală, ce era printre medicamentele Domnului. Poate că e necesară (!) să chem pe Dl doctor.“

Și iată și pe învățător:

„Când am venit aci, după cele ce-mi spusese doamna Morandi, doream parcă, ca Anuța să-mi confirme vorbele mamei ei, ca să se isprăvească în chip oricât de dureros chinul indoelilor. Or ea mi-a eșit în cale în rochia ei de țară și atât de voioasă că mă vede.“

Se poate vorbi mai pășărească și expresii mai pe radical, de semidoct, fără însă ca autoarea să vrea să ni-l înfăți-

șeze ca atare? E cel mai greu dintre lipsuri. Că subiectul e cu totul tichuit și în afară de viață, n'o simțim numai noi; ne-o spune și doamna Petrescu. Dar că unealta dramatică n'o ascultă nici cât în „Păcatul“, trebuie să dea de gândit.

E nevoie de o altfel de concentrare decât până acum și de punere în tiparul dramatic a însăși vieții nu a meșteșugite potriveli. **Emanoil Bucuța**

CRONICI CULTURALE ȘI ARTISTICE

Expoziția de pictură P. Capidan

In „Casa de apă“ din parcul P. Capidan și-a deschis expoziția anuală. Din cea de anul trecut au rămas câteva pânze remarcabile, care s'au strecurat printre mânilor cumpărătorilor bogăți și nepricepuți. Acum apare împropătată cu peisagii smulse din frumusețile bătătorite ale parcului orașului, dintre care reținem No. 11, unde sunt prinse cu măestrie reflexele apei, ale scoarței arborilor, luciul florilor, însă planurile sufer de neverosimilitate. Și alte tablouri, — portretele, care nu sunt „en face“ au lipsuri tehnice, greșeli anatomice, acoperite în parte cu o înțelegere coloristă. Astfel nota esențială a d-sale e colorismul. Colorist e fiindcă a trăit în orient; într'un anumit orient, cel dela zorii veacului nostru, al lui Pierre Loti. Cadănele și „tipurile“ de femei-turcoace sau macedonene — vederile înșorite ale Constantinopolului, ex. No. 22, 36 pledează pentru aceasta. Toate în stil cunoscut, în care a excelat și Kimon Loghi. O compoziție aparte este „Isus pe cruce“, lucrată la Paris, unde se străvede influența marilor maeștri, deși gruparea persoanelor fi aparține.

Cărți, reviste, ziare,

Lucrările Institutului de Speologie din Cluj. Tomul I. No. 1. L'Institut de Spéologie de Cluj et considerations générales sur l'importance, le rôle et l'organisation des Instituts de recherches scientifiques. — E. G. Racovitză, Professeur a l'Université de Cluj.

Institutul de Speologie al Universității din Cluj și-a editat primul volum de lucrări. Primul număr din acest volum, datorit d-lui prof. E. G. Racovitză, directorul institutului, cuprinde un raport asupra fondării și organizării acestui institut, precum și o serie de considerații generale asupra importanței, rolului și organizării institutelor de cercetări științifice.

Institutul de Speologie a fost fondat în 1920. Universitatea din Cluj, în plină organizare, făcuse apel către marele savant, d-l Racovitză, stabilit ca profesor la universitatea din Paris, pentru a-și da concursul d-sale în această operă de creiere

și organizare a noii universități și a primii o catedră în cadrele ei. D-l Racovitză — deși aceasta însemnase o mare jertfă pentru d-sa — a primit. Opera realizată de Institutul de sub conducerea d-sale în colaborare cu d-nii prof Jeannel și A. P. Chappuis este o probă evidentă a importanței acestei jertfe pentru dezvoltarea culturii românești sub aspectul cercetărilor științifice. Institutul de Speologie, datorită autorității științifice a d-lui Racovitză, este azi centrul cercetărilor de Speologie. (Speologia: Istoria naturală a domeniului subteran. E o disciplină sintetică a Biologiei, ale cărei baze au fost puse de însuș d-l Racovitză). „Biospeologica“, buletinul lucrărilor de Speologie, ce apare la Paris este sub direcția Institutului de Speologie din Cluj. E un caz unic până acum la noi în domeniul științei. Importanța acestui fapt pentru prestigiul culturii românești e fără păreche.

De deosebită importanță din punct de vedere al organizării muncii științifice și a valorii aplicațiilor științifice, sunt considerațiile, rezultate din îndelungata activitate științifică, a d-lui Racovitză. Aceasta în deosebi pentru țara noastră în plină organizare și a cărei consolidare va trebui să se facă nu pe baze arbitrare, ci pe aplicațiile științei. Dacă știința este suportul prin excelență a practicei umane în timpurile moderne, ea trebuie să fie, cu atât mai mult, lumina de dirijare a acțiunii la noi, unde aproape totul este de construit. Starea de indiferențism, sau la tot cazul de prea puțină atenție ce se acordă științei, trebuie înlocuită printr'un viu interes. Nevoile noastre culturale și sociale cer aceasta. D-l Racovitză arată convingător principiile de organizare ale cercetărilor științifice, pentru a se satisface aceste mari nevoi de ordin vital ale neamului nostru. Focarele de cultivare, dezvoltare și aplicare ale științei trebuie să fie „Institutele de cercetare științifică“. Aceste institute de cercetări științifice trebuie să fie pe lângă universități, căci numai acolo vor avea personalul necesar; să fie dedicate unei discipline științifice sintetice, ocupându-se și de cercetările pure și de cele aplicate. Institutul de sub conducerea d-sale și lucrările făcute în cadrele lui sunt o reali-

zare concretă a acestor principii. Prin natura organizării și activității desfășurate acest institut ridică într'un mod deosebit prestigiul universității locale și al aportului românesc în domeniul științii mondiale.

*

România Nouă (2 Iunie, 1926) — Într'o notă a numărului trecut salutăm cu bucurie noul steag cultural, pe care un îndrăzneț luptător al culturii l-a înfipt pe zidurile capitalei Basarabiei. Ne arătam dorința că deviza culturală care o poartă nu se va șterge niciodată de pe el ci, dimpotrivă, va străluci tot mai vie în bătaia soarelui, până când va fi văzută și pusă la inimă de fiecare basarabeian. Și într'adevăr numerele de până acum ale „României Noi“ ne-au satisfăcut din plin această dorință și încrederea pusă în directorul ei. Un ideal se proiectează ca un stâlp de foc în fața ochilor celor grupați în jurul noului steag: încadrarea sufletului basarabeian într'o ideologie național-culturală. Basarabiei îi trebuie mai întâiu să fie pătrunsă până în cele mai intime fibre de această ideologie. Numai după ce această operă s'a făcut poate începe hărțuiala politică, luptele interne de așezare a fiecăruia la locul lui. Presa Ardealului și-a îndeplinit eroic această misiune. Trecutul acestei preese e binecunoscut de directorul „României Noi“. Oamenii și vremurile îi vor ajuta oare să-și înlăptuiască acolo gândul plămădit în bogata experiență de aici?

Ostașii culturali ai Basarabiei noi trebuie să fie tinerii. Știm și noi cât de slab sunt înarmați acești tineri pentru cucerirea sufletului basarabeian. Șapte ani i-am văzut trecând printre noi închiși la suflet, cu ochi streini. Vorbim de absoluta lor majoritate, aceeași la toate universitățile din țară, cum bine a arătat, cu sinceritatea care-l caracterizează, dl I. Simionescu în paginile acestei reviste. — Acestei tinerimi îi schițează o ideologie culturală în linii largi, dl V. Harea, în numărul care-l avem înaintea. Autorul arată mai întâiu necesitatea idealului cultural pentru oricare tânăr. Acest ideal nu poate crea efectiv decât în cadrele culturii naționale. Întreg spiritul culturii moderne este pătruns de acest adevăr. Nu numai o profesiune să-și caute în școală tânărul basarabeian, ci apa vie a culturii naționale, care singură îi poate da un rost vieții. „Așa dar basarabienii tineri trebuie să-și asimileze o cultură generală cât mai bogată, dar prin aceasta n'am spus totul. Ei trebuie să-și asimileze tipul de cultură românesc, fiindcă fără un tip de cultură pe care să-l subiectivăm, să-l realizăm fiecare din noi în sufletul nostru nu se poate forma o personalitate unitară și fără această sinteză a personalității nu poate fi creațiune. Cultura modernă se deosebește prin faptul că nu este cosmopolită, ci are caracterul național al poporului care o creează. În totalitatea ei cultura modernă este internațională, dar în realizarea ei concretă ea trebuie să poarte pecetea caracterului național“.

CRONICA MEDICO-SOCIALĂ

Preocupări de sănătatea publică

Sub acest titlu un mare cotidian românesc publică o serie de declarațiuni ale dlui ministru prof. Dr. I. Lupaș privitoare la programul de activitate al ministerului de sub conducerea domniei sale. Într'o organizare modernă a sănătății publice dintr'un stat igiena preventivă trebuie să stea pe același plan cu grija față de instituțiunile medicinei curative. Pentru motivul acesta atribuțiunile serviciilor de igienă din ministerul sănătății trebuie mult amplificate și încadrate cu medici specialiști în multiplele ramuri ale igienei. În același timp se impune în mod categoric sistemizarea luptei contra tuturor boalelor sociale, cari actualmente își face mendrele fără a putea fi înfrânte cu destulă tărie. Sub acest raport e nevoie de a intensifica pregătirea surorilor de ocrotire, a căror utilitate e în afară de orice discuție. Urmărirea întregului nostru capital uman din momentul creațiunii și până la intrarea în viață este una din primordialele preocupățiuni ale ministerului sănătății. În scopul acesta generalizarea fișelor personale și instituirea oficiilor de îndrumare profesională vor fi foarte utile, ca și exploatarea rațională a energiilor umane prin organizarea științifică a muncii. Dar eforturile oficialității nu ar da roade suficiente, dacă pe lângă solitudinea statului nu va interveni și concursul societății, ale cărei straturi trebuie trezite la conștiința energetică și la conștiința de rasă. E nevoie în primul rând de generalizarea studiului igienei în învățământul de orice grad și din acest punct de vedere se impune o strânsă colaborare între ministerul sănătății și ministerul instrucțiunii publice în vederea inițierii unei vaste opere de profilaxie sanitară și morală în rândurile tineretului. Iată o serie de înalte preocupățiuni de ordin național superior, cărora le dorim grabnică înlăptuire.

Combaterea tuberculozei

În conformitate cu legea de organizare a ministerului sănătății și ocrotirilor sociale — promulgată în Martie c. — s'a constituit un consiliu central de apărare națională contra tuberculozei. Aparatul vast și complicat al luptei antituberculoase are nevoie să fie pus în funcțiune și ghidat de competența oamenilor de specialitate, cari întruniți în consiliul care a început să funcționeze în cadrele ministerului sănătății vor avea delicata misiune să reguleze legea contra tuberculozei și să găsească cele mai efi-

cace mijloace de a salva populația din ghiarele acestui flagel nemilos. Sarcina nu e deloc ușoară. Campania antituberculoasă cere bani, bani și iarăș bani. Și în condițiile actuale finanțele sunt foarte sensibile față de orice exigență pecuniară. Totuși remedii se vor găsi dacă avem în vedere faptul, că în comitetul de direcție al acestui consiliu figurează somități ca dnii profesori doctori Cantacuzino, Bălăcescu, Proca și neobositul luptător contra tuberculozei, d. dr. Irimescu, a cărui faimă în materia aceasta este definitiv consacrată.

Pelagra în Basarabia

Pelagra e o boală a mizeriei, a foamei. Inexistență în unele state, pelagra face adevărate ravagii la anumite popoare și mai ales acolo unde se mănâncă mai mult porumb. Aspura adevăratelor cauze cari produc pelagra există o serie nefărsită de controverse științifice, asupra cărora nu ne vom opri, pentru a putea să atragem cu deosebire atenția asupra coincidenței dintre consumația de porumb alterat și izbucnirea pelagrei, cum este cazul actualmente în provincia de peste Prut. Se știe, că în ultimii 3 ani Basarabia a fost bântuită de secetă; în fața amenințătoarei primejdii a foamei, statul a venit în ajutorul populației distribuind porumb, care nu era întotdeauna de cea mai bună calitate. Vina era adeseori a organelor însărcinate cu distribuția. Consecința: pelagra cu întregul său cortegiu de complicațiuni dramatice. Mersul boalei luase în ultimul timp proporții cari au pus pe gânduri autoritățile superioare. Sesizat ministerul sănătății a luat de urgență măsuri de îndreptare: supraalimentația celor expuși, îngrijirea celor bolnavi în spitale speciale și aprovizionarea în bune condiții a regiunilor, cari în ultimii 3 ani au căzut victimă a capriciilor atmosferice.

Reglementarea prostituției

Când vorbim de combaterea boalelor venerice nu trebuie să uităm nici un moment, că regimul prostituției influențează și determină chiar în chip hotărâtor curba morbidității veneriene. Adevărul acesta are un caracter axiomatic. Alături de organizarea tratamentului și de profilaxia individuală, reglementarea prostituției, făcută paralel cu educația tineretului și a publicului, este un remediu suveran în lupta antiveneriană. Am putea afirma chiar că este cheia, care rezolvă problema. Deaceia în direcția aceasta se și îndreaptă eforturile tuturor acolora, cari sunt preocupați de înăbușirea pericolului venerian. La noi în țară o lege antiveneriană sistematică nu există. Diferitele dispozițiuni izolate se pierd în noianul de impreciziuni variate și pentru motivul acesta se așteaptă cu multă nerăbdare legea menită să coordoneze și să sistematizeze eforturile luptei contra boalelor venerice.

Dr. Aurel Voinea

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMĂNALE

Ion Gorun

Incununându-l nația a săvârșit un tardiv act de recunoștință față de o mare generație. E ultimul din rândurile aceleia care a persistat, înfruntând robust mizeriile care sunt legate în această țară de soarta blestemată de scriitor, cu îndărătnicia strămoșilor lui care au luptat cu veacurile; dăruindu-se cu aceeași dărnicie cu care de aproape o jum. de veac umple toate drumurile scrisului românesc. Bătrânul asupra căruia s'a închis mormântul în vara trecută nu s'a putut bucura, în marele lui amurg, de razele mângâitoare ale acestei recunoștinți naționale. Incununându-l pe tovarășul lui din vremuri de glorie literară, o mână de țărâni recunoscătoare am aruncat și pe mormântul lui.

Pe al lui și pe al celorlalți din marea generație, pe cari valul vremii i-a oprit dincolo de fericita împlinire a visului. Căci alături de ei Ion Gorun a lucrat mai întâi la șlefuirea stilului românesc, pentruca în alvia lui să încapă astăzi o gândire europeană și o sensibilitate mai adâncă. Vați întrebat vre-odată unde ne-ar fi rămas limba dacă Eminescu, Caragiale, Coșbuc, Slavici, Gorun nu i-ar fi pipăit o viață întreagă toate încheieturile, n'ar fi înnoit-o încontinuu cu suflul unei sensibilități cu adânci răspunsuri în solul național? Vechea meserie de păzitor al destinelor limbii i-a intrat bătrânului în sânge; și astăzi biciuie cu aceeași vervă caustică pe inoitorii pripiți, cari vreau să o schimbe la față cu o ușurință gazetărească.

Dar Ion Gorun nu a meritat răsplata numai pentru atât. În această expresie, minunat împodobită el a turnat mici blocuri de artă, desprinse dintr'un suflut cu o sensibilitate adâncă și cu o ideologie înaltă și limpede. Această calitate a ideologiei lui o releva undeva Chendi, înălțându-l deasupra contemporanilor. Același critic, care nu era prea darnic în laude numea schițele lui adevărate „bucăți de etnopsihologie”.

Și într'adevăr, pe lângă psihologia clasei noastre de mijloc, prin mijlocul căreia s'a plimbat mai adesea biciul usturător al satirei lui, Gorun aduce subtile analize ale sufletului colțuros și dărz al Moșilor, din mijlocul cărora s'a desprins.

Pentru această prindere în chenare de artă a părții celei mai reprezentative a sufletului ardelenesc, îi aducem în întâiul rând omagii la această sărbătoare pe care i-o dă nația. Prin această parte a operii lui premiata de astăzi va ocupa un loc de frunte într'o Antologie a literaturii ardelenice, care va trebui să apară odată.

Horia Trandafir.

O campanie de luminare a populației basarabene. — Este incontestabil, că d. Onisifor Ghibu cunoaște mai bine decât oricine în țară stările culturale basarabene; nu numai că le cunoaște, dar în egală măsură și acționează pentru refacerea dorită. Campania d-sale zilnică în coloa-

nele ziarului „România Nouă” reînviată cu începutul lui Iunie, de duminică a basarabenilor asupra problemelor actuale, este foarte binevenită pentru a pune balsam leucitor pe rănilor Basarabiei rău administrate și profund umilită în anii de blagoslovită stăpânire românească. Printre problemele spirituale este și cea a calendarului. D. Ghibu arată cu multe argumente în „R. N.” că nu este justificată încăpăținarea cu care basarabenii se leagă morții de vechiul calendar greșit după calculele științifice. Autoritatea de care se bucură colaboratorii „României Noi” sperăm că va reuși să încheie cu succes o asemenea campanie contra rătăcirii și spiritului de obstinație ce a pus stăpânire pe bietul suflet basarabean.

*

Activitatea Fundației culturale Principele Carol. — Cu multă plăcere am răfoit amănunțita dare de seamă a Fundației asupra activității sale pe anii 1922—1925. O samă întreagă de probleme culturale și-a pus în acești ani dovedindu-și rostul întemeiat al existenței sale. Amintim câteva: a instalat o tipografie modernă și a inițiat o editură selectă de cărți din toate domeniile; a organizat foarte reușite expoziții de artă casnică în streinătate, apoi de concerte filarmo-nice în țară; a întemeiat numeroase căminuri culturale la sate, o colonie maritimă, o școală misionară. Dar grupul de publiciști cari au susținut toată vremea suflarea Fundației, mai au un merit neprețuit: au căutat să dea realizare preocupării constante de a informa streinătatea în mod cât mai temeinic despre țara românească sub aspect cultural. Edițiile speciale ale marelui cotidian „Prager Presse”, consacrate în fiecare an României, sunt redactate de scriitorii Fundației acesteia. Munca tenace a Fundației a dat roade frumoase până acum, și desigur că ele vor fi și mai complete pe viitor, după ce a reușit să-și dea o organizație așa de puternică.

*

Criza parlamentarismului? — Sunt oameni setoși de dictatură, cari vor să scape de orice organ incomod în acțiunea lor. Sunt politicieni roși de vanitate, cari pretind că părerile lor sunt suficiente pentru a conduce o țară, ne mai fiind nevoie de corpuri legiuitoare și opinie publică. Dar pentru Dumnezeu n'am fost sătui de robia secolelor cari n'au cunoscut viață parlamentară și au disprețuit voința populară? Abia marcăm în viața României un slab început de parlamentarism și de liberă exprimare a nevoilor maselor, și ne și vine gustul de comandă absolută. Dar politicienii argumentează cu stările din vechile democrații europene, cari par a fi ajuns la grele răspântii: dificultățile însă se explică în urma crizelor războiului mondial; vor mai dura câțiva ani până ce vom intra într'un făgaș de normalitate. Exemplul dictaturilor să nu ne câștige căci sunt egal de periculoase atât cele de dreapta cât și cele din stânga. Condițiile progresului nu se nasc

decât într'un regim de democrație reală, de parlamentarism reprezentativ al aspirațiilor celor mulți.

*

În ajutorul revoluției poloneze. — Dărilor de seamă despre felul cum au decurs evenimentele revoluționare din Polonia ne vorbesc elocvent despre ajutorul real dat mareșalului Pilsudski de către social-democrații poloni. În clipa când guvernul reacționar Vitos se pregătia să mobilizeze forțe armate și să se îndrepte contra revoltaților, social-democrații și-au dat seama că nu pot sta cu mâinile în buzunar lăsând la voia întâmplării cursul lucrurilor. Realismul lor politic și iubirea lor de țară pe care voiau să o scape din ghiarele oligarhiei corupte, i-au îndrumat imediat la faptă. Social-democrații au declarat greva. Trenurile s'au oprit. Armatele n'au mai putut înăbuși răscobala lui Pilsudski. Aportul mare pe care muncitorimea organizată l-a dat pentru a reuși lovitura de stat a lui Pilsudski, nu poate fi trecut cu vederea. Prin el democrația poloneză și-a asigurat victoria strălucită de astăzi. Și ca în Polonia, trebuie să se înțeleagă, că în nici o țară nu se poate consolida o democrație solidă și serioasă fără concursul maselor muncitoare și idealiste în cel mai înalt grad.

*

Revolta dela Ruși. — Agitația ciclului de alegeri (comunale, agricole, parlamentare și județene) a cuprins populația dela un capăt la altul al țării. În era nouă a votului universal tot cetățeanul este dornic să-și spună cuvântul. Mai ales populația românească, din Ardeal, educată politicește foarte bine de pe vremuri, este ambițioasă să facă uz de dreptul de vot. Această susceptibilitate trebuie înțeleasă și respectată de către autorități. Acolo unde n'a fost înțeleasă — s'a vărsat sânge. Vorbim — de revolta dela Ruși, căreia i-au căzut victimă doi țărani. Cazul a întristat țara, căci nu se poate înțelege, ca gloanțele jandarmului român să meargă în inima fratelui său. Este absurd. În învălmășeala produsă, ofițeri și jandarmi trebuiau să priceapă, că nu pot îndărji populația oprindu-o dela votare. Țăranul ardelean nu se lasă capacitat de forță; nu s'a lăsat nici în trecut.

*

Căminurile. — Printre inițiativele sociale de a crea căminuri, cea mai nouă este a școlii industriale de ucenice din Cluj de sub direcția doamnei Iuga. Cu începutul toamnei ar urma să se deschidă acest cămin, care să ofere adăpost fetițelor de prăvălii și ateliere, nevoite să-și câștige pâinea cu muncă a-nevoiașă și începută atât de timpuriu. Este foarte uman lucru, ca ele să aibe un scut, locuință și hrană, în folosul lor imediat, dar și pentru a se da posibilitatea de a se intensifica instruirea lor teoretică și practică. Orice ajutor în această direcție — nu va fi prea mare.

SĂPTĂMÂNĂ ECONOMICĂ-FINANCIARĂ

Favorizarea edificării. — Problema lipsei de locuințe care s'a ivit după războiu chiar și în țările neutrale, a ajuns deja aproape pretutindeni la o rezolvire favorabilă, parte prin încurajarea și sprijinul adus de stat, parte prin ajutorul municipiilor și diferitelor societăți cooperative. Numai la noi a rămas o chestiune dificilă, unde nici statul n'a întreprins nimic în această direcție — în afară de unele improprietăți cu loturi de casă — și nici din inițiativă particulară nu s'a putut ajunge la nici un rezultat satisfăcător. Poate, că regimul actual al chirilor a contribuit mult la indiferența aceasta față de o chestiune atât de vitală. Lipsa de numerar și dobânzile urcate, ce se plătesc în timpul de față după banii împrumutați, trebuie să recunoaștem, încă constituie o piedică serioasă și care se opune cu desăvârșire contra oricărei mișcări de edificare.

Tocmai deaceia, în împrejurările actuale, este foarte lăudabilă inițiativa luată de banca „Albina“ din Sibiu, pentru favorizarea edificării deocamdată numai pentru angajații ei. Anume în ședința din Aprilie Consiliul de Administrație al băncii „Albina“ a hotărât sub rezerva sancționării ulterioare a adunării generale a acționarilor, instituirea unui fond de edificare pentru funcționarii săi.

Acest fond, va fi creditat cu lei 5 milioane și sporit prin alocațiuni anuale de câte 1 și jumătate milion lei până va atinge cifra de lei 10 milioane. Din acest fond se vor da împrumuturi funcționarilor institutului pentru edificarea de case, pe timp de maximul 20 ani cu o dobândă de 6 la sută anual. Suma maximală cu care se poate împrumuta un funcționar, e de lei 500 mii.

În ce privește celelalte condițiuni, întâmpinăm tot aceeași înțelegere pentru nevoile situației actuale, în care se află clasa intelectuală care după războiu, nici pe departe nu și-a putut eluipa o poziție corespunzătoare, ca bunăoară muncitorii manuali. O deosebită atenție pentru funcționarii institutului, o putem remarca în relația de acoperire a împrumutului. Aici s'a făcut o concesione foarte mare față de ceilalți împrumutători, a căror capacitate de credit se stabilește, în proporție cu averea ce o posed, în așa fel, că creditele se aprobă în general numai cu o acoperire întreită dacă este vorba de imobil, sau numai până la 75 la sută din valoarea nominală, dacă se depun garanție efecte de primul rang.

Dela funcționarii săi „Albina“ nu cere ca acoperire mai mult decât un plus de 20 la sută din suma împrumutată. Deci aceia cari doresc să edifice și să recurgă la un împrumut de 6 la sută, amortizabil în 20 ani, nu trebuie să aibă bani proprii mai mult decât 20 la sută, cât face suma împrumutului solicitat. Așa dar, un funcționar care are 100.000 lei bani gata, poate să ceară un împrumut de 500.000 lei și să edifice de 600 mii lei; iar acela, care are — de exemplu — numai 60.000 lei, poate să obțină un împrumut de 300 mii de lei.

Atât condițiunile extrem de favorabile, cât și mărirea împrumuturilor, ce se pot acorda, sunt de natură a face posibil oricărui funcționar al băncii să-și edifice o casă. Natural, scopul urmărit de consiliul de administrație e a favoriza edificările pentru trebuințele proprii ale funcționarilor, și nicidecum să creeze o bază pentru a face speculație.

Înregistrăm cu satisfacție, bunele intențiuni ale băncii „Albina“ din Sibiu și dorim, ca ele să fie duse cât de curând la îndeplinire, servind totodată și de o pildă demnă de urmat și de către celelalte instituțiuni financiare, atât în interesul general obșteșc, cât și pentru ameliorarea situației funcționarilor.

Ajutorarea industriei în Ungaria. — Colegul Cioranu a evidențiat îndeajuns în numărul precedent al revistei noastre cum înțelege Ungaria să ajutore agricultura sa prin credite internaționale. După ce s'au satisfăcut trebuințele agriculturii, Ungaria încearcă să procure credite eficiente din străinătate și pentru industria sa, venind în primul rând în combinație industria metalurgică și căile ferate ale statului.

Precum suntem informați de un ziar de specialitate, ministrul ungar de finanțe dr. Bud, sondează terenul pe lângă diferite grupări financiare din străinătate, în ce condițiuni ar putea obține un credit de durată lungă pentru investițiuni în industria metalurgică și pentru trebuințele căilor ferate. Se spune, că nu s'ar fi observat nici o lipsă în oferte, numai condițiunile li-se par ungușorilor cam grele.

În unele cercuri industriale, se comentează în diferite feluri încercările de a sprijini industria metalurgică dat fiind că fabricile din Diosgyor au livrat căilor ferate bulgare șine cu un preț derizoriu, având a suporta prin executarea acestei comenzi o pierdere de peste 20 miliarde

coroane ungare. E chiar curios, că uzinele acestea caută în străinătate credite de investițiuni prin intermediul statului, până când tot aceleași uzini, au acordat statului bulgar la livrarea șinelor un credit pe 3 ani.

*

Proteguirea agriculturii în Cehoslovacia. — Evenimentul cel mai mare al săptămânei trecute, a fost în Cehoslovacia, discuția proiectului nou de lege, referitor la proteguirea agriculturii prin introducerea de taxe vamale protecționiste cu scopul de a apăra agricultura indigenă de concurența străină. Proiectul de lege prevede 3 categorii de taxe vamale pentru produsele agricole anume un tarif minimal, unul provizoriu și unul autonom, ceiace ne lasă ușor de întrevăzut, că legea proiectată va servi pe viitor ca o unealtă eficientă pentru prohibiri și negocieri la încheierea de convențiuni noi comerciale cu străinătatea.

Tariful nou vamal, nu are în vedere numai proteguirea agriculturii, ci statul cehoslovac urmărește prin aplicarea lui și scopuri fiscale. Venitul de vamă se evaluează, după tariful nou, la circa 500 milioane coroane. Rendementul acesta este cu atât mai mult așteptat de ministerul de finanțe cu cât până acum înzadar s'a căutat un mijloc pentru acoperirea cheltuielilor în plus, ocazionate cu regularea salariilor funcționarilor de stat.

Sporirea salariilor retrograd dela 1 Ianuarie 1926, încă pretind anual cu 800 milioane coroane mai mult, decât cum a fost prevăzut în bugetul de cheltuieli din anul precedent. Pentru acoperirea acestui deficit nu ar ajunge nici majorarea tarifului căilor ferate și nici plusul, ce s'ar putea încasa din oarecare urcare a dării pe acool și zahăr.

Tariful protecționist vamal pentru agricultură nu s'a putut adopta fără un sacrificiu din partea coaliției agrariene și pentru a împăca partidele burgheze cehoslovace a fost necesar ca să se ia în combinație și o majorare a tarifului referitor la unele articole industriale — între cari, aflăm îngrășămintele chimice — făcându-se aceasta în bună parte, în dauna agriculturii.

Dr. Traian Nișciuciu

În biblioteca tuturor școalelor din Ardeal trebuie să aibă un loc de cinste „DICTIONABUL LIMBII ROMÂNE“ al Academiei, care se poate comanda prin revista noastră.

Adresa abonatului

FABRICA DE PIELĂRIE
GHETE, CURELE DE TRANSMISIE
PIELĂRIE FINĂ

FRAȚII RENNER & CO.

SOC. AN. — CLUJ

ADRESA TELEGR.: „DERMATA“.

Produsele fabricii de bere C Z E L L din Cluj-Mănăstur

BEREA ALBĂ **URSUS**

BEREA ALBĂ SPECIALĂ **URSUS-EXTRA**

BEREA NEAGRĂ DIN MALȚ DUBLU **HERCULES**

se capătă pretutindeni!

„BREAZU”

Apă minerală purgativă

Aprobată de Consiliul Sanitar Superior

Nu produce iritații intestinale, nu deprinde tubul digestiv așa că nu produce constipații, nu are contra indicațiuni pentru că are calitatea superioară că conține foarte puțină clorură de sodiu și astfel nu ostenește și nu supără rinichii, efectul ei este repede, sigur și fără greutate (extras din adresa Societății de Hidrologie și Climatologie medicală către medici sub M 2 B din Octombrie 1925)

In boalele de nutrițiune (artritis) se ia 2—2 linguri până la un pahar de vin dimineata pe stomacul gol timp de 3—4 săptămâni (înlocuește apa de Karlsbad). — Vezi prospectul sau după indicațiile medicului

De vânzare la farmacii, droguerii și prăvălii de coloniale

REPREZENTANT GENERAL:

BOGNÁR & SZÁNTÓ

S.A. Comercială pe acțiuni din Ardeal

CLUJ, Calea Regele Ferdinand No. 70

Magazin de candelabre
pentru Ardeal S. A.

Cluj, Calea Regele Ferdinand 11

Mare depozit de lămpi
și material electric!!

Vânzare en-gros și en-detail

„ALBINA”

Intrepozite și Societate
Comercială Anonimă

CLUJ, PIAȚA GĂRII

Telefon: 5—71

LINE PROPRIE DE GARAJ.
— INMAGAZINEAZĂ TOT
FELUL DE MĂRFURI. —
ACORDĂ ÎMPRUMUT PE GAJ
DE MARFĂ. — FINANȚEAZĂ
AFACERI COMERCIALE ȘI
INDUSTRIALE

IMPORT-EXPORT

Capital social 6,000.000 Lei